

Česká zemědělská univerzita v Praze
Provozně ekonomická fakulta
Katedra psychologie



Bakalářská práce

Etnická identita Turků v Bulharsku a v Makedonii

Petra Wernerová

© 2018 ČZU v Praze

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Petra Wernerová

Hospodářská a kulturní studia

Název práce

Etnická identita Turků v Bulharsku a Makedonii

Název anglicky

Ethnic identity of Turkish minority in Bulgaria and Macedonia

Cíle práce

Hlavním cílem práce je dát na základě terénního výzkumu a sekundárních údajů v relevantní literatuře odpověď na výzkumnou otázku a podotázky:

Jaké jsou hlavní prvky, kterými je utvářena etnická identita Turků v Bulharsku a Makedonii?

- Jaký vliv měly historické události na etnickou identitu Turků?
- V jakých ohledech se Turci v Bulharsku a Makedonii považují za etnickou skupinu?
- Jaké jsou kulturní prvky oddělující tureckou menšinu od většinového obyvatelstva v Bulharsku a Makedonii a které u nich považují za nejdůležitější majority daných států?

Metodika

Práce bude vycházet především z výsledků střednědobého terénního výzkumu a materiálu získaného z lokalit, kde žijí Turci jako etnická minorita (Bulharsko, Makedonie). Důraz bude kladen především na kvalitativní metody navazující na sekundární (hlavně statistické) údaje.

Předpokládaný harmonogram:

červenec 2016 (1. ročník) – první část terénního výzkumu v Bulharsku

září až červen (2. ročník) – zpracovávání výsledků terénního výzkumu, zpracování tématické literatury, příprava druhé fáze výzkumu

červenec (srpen) (2. ročník) – druhá část terénního výzkumu v Makedonii

do listopadu (3. ročník) – zpracovávání výsledků 2. části terénního výzkumu

listopad / prosinec (3. ročník) – předložení první verze práce

březen 2017 – odevzdání finální verze práce

Doporučený rozsah práce

cca 50 stran

Klíčová slova

turecká menšina, etnické minority, Bulharsko, Makedonie, etnická identita, kulturní prvky, jazyk, náboženství, vzdělávání, kvalitativní výzkum

Doporučené zdroje informací

COWAN, J. K. Macedonia: The Politics of Identity and Difference. Pluto Press, 2000. ISBN 9780745315898

GELLNER, E. A. – MARKUS, J. – BLÁHA, V. *Národy a nacionalismus*. Praha: Josef Hříbal, 1993. ISBN 80-900892-9-1.

HROCH, M. *Národy nejsou dílem náhody : příčiny a předpoklady utváření moderních evropských národů*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009. ISBN 978-80-7419-010-0.

KARPAT, K. H. *The Turks of Bulgaria: The History, Culture, and Political Fate of a Minority*. Madison: University of Wisconsin Press, 1991. ISBN 978-9754280173

POULTON, H. *Muslim Identity and the Balkan State*. C Hurst & Co Publishers Ltd. ISBN 9781850652762

ŠATAVA, L. *Jazyk a identita etnických menšin : možnosti zachování a revitalizace*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009. ISBN 978-80-86429-83-0.

Předběžný termín obhajoby

2017/18 LS – PEF

Vedoucí práce

doc. PhDr. Ing. Petr Kokaisl, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra psychologie

Elektronicky schváleno dne 12. 3. 2018

PhDr. Pavla Rymešová, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 12. 3. 2018

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 12. 03. 2018

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci "Etnická identita Turků v Bulharsku a v Makedonii" jsem vypracoval(a) samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autorka uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne 14. 3. 2018

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala doc. Ing. PhDr. Petru Kokaislovi, Ph.D. za odborné vedení této práce, cenné rady a připomínky a možnost zúčastnit se projektu Pestrá Evropa. Dále chci poděkovat kolegům, kteří se se mnou projektu zúčastnili, především Tereze a Tomášovi a všem našim respondentům za jejich čas a ochotu vyprávět i přes jazykovou bariéru. Za podporu a trpělivost děkuji i mé rodině.

Etnická identita Turků v Bulharsku a Makedonii

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zaměřuje na etnickou identitu turecké menšiny v Bulharsku a v Makedonii. Hlavním cílem je zjistit, jaké jsou stěžejní prvky, které měly vliv na vnímání identity v minulosti, a jakým způsobem je jejich etnická identita vnímána v současnosti, ať už vlastní skupinou anebo z pohledu většinového obyvatelstva.

Práce je rozdělena do tří částí. K lepšímu pochopení problematiky jsou v první části definice a teoretická vymezení vybraných pojmů. Ve druhé části je historický přehled jednotlivých zemí zaměřený na formování národů a identitu menšin, které na území žily a žijí. Třetí část je vlastní práce založena na terénním výzkumu v Bulharsku a v Makedonii. Jsou v ní obsažena témata, o kterých se respondenti zmiňovali během rozhovorů, případně v dotaznících, a která jsou pro ně důležitá právě z pohledu formování a udržení etnické identity.

Klíčová slova: Turecká menšina, etnické minority, Bulharsko, Makedonie, etnická identita, kulturní prvky, jazyk, náboženství, vzdělávání, kvalitativní výzkum

Ethnic identity of Turks in Bulgaria and in Macedonia

Abstract

This bachelor thesis focuses on ethnic identity of Turkish minority in Bulgaria and Macedonia. Main aim is to find the key elements, which influenced the way they were perceived in past and how they are noticed today, either by the minority itself, or from the perspective of the rest of population.

The thesis is divided in three parts. For better understanding of the issue, there are definitions and theoretical descriptions of selected terms in the first part. Second part consist of the historical review of the countries, focuses on forming of the nation and identity of minorities, that used to live and currently lives in the area. The third part is built on ground research in Bulgaria and Macedonia. It consists topics, which were discusses by respondents during interviews or in questionnaires and which are important for the forming and sustaining their ethnic identity.

Keywords: Turkish minority, ethnic minority, Bulgaria, Macedonia, ethnic identity, culture, language, religion, education, qualitative research.

1. Obsah

1. Obsah	9
2. Úvod a cíl práce	11
3. Metodika	12
3.1 Adekvace metod	12
3.2 Postup výzkumu	13
3.3 Pasportizační údaje o respondentech	14
3.3.1 Respondenti z Bulharska	15
3.3.2 Respondenti z Makedonie	16
4. Literární rešerše	17
5. Definice pojmů a jejich teoretická východiska	20
5.1 Kultura	20
5.2 Identita	20
5.3 Etnicita	21
5.4 Národ.....	23
5.5 Etnický konflikt	24
5.6 Asimilace.....	25
6. Historický přehled	26
6.1 Expanze a zánik Osmanské říše na Balkáně	26
6.2 Bulharsko	27
6.2.1 Bulharsko do tureckých nájezdů	27
6.2.2 Národní obrození	27
6.2.3 Rusko-turecká válka	28
6.2.4 Balkánské války.....	28
6.2.5 Bulharsko, jako spojenec Německa v obou světových válkách.....	29
6.2.6 Socialismus.....	30
6.2.7 Současnost.....	31
6.3 Makedonie	31
6.3.1 Národy žijící na makedonském území.....	31
6.3.2 Počátky národního obrození.....	32
6.3.3 Národní hnutí.....	32
6.3.4 Součástí socialistické Jugoslávie (1944-1991).....	33
6.3.5 Současnost.....	33

7. Vlastní práce	35
7.1 Statistiky počtů bulharských a makedonských Turků	35
7.1.1 Bulharsko	35
7.1.2 Makedonie	37
7.2 Historické události, které měly vliv na etnicitu Turků.....	39
7.2.1 Bulharsko	39
7.2.2 Makedonie	41
7.3 Vzdělání	42
7.3.1 Bulharsko	42
7.3.2 Makedonie	43
7.4 Jazyk.....	44
7.4.1 Bulharsko	45
7.4.2 Makedonie	46
7.5 Kulturní spolky a organizace.....	47
7.5.1 Bulharsko	47
7.5.2 Makedonie	49
7.6 Názory menšiny na udržování jejich kultury	50
7.6.1 Bulharsko	50
7.6.2 Makedonie	52
7.7 Pohled většiny na menšinu	53
7.7.1 Bulharsko	53
7.7.2 Makedonie	55
8. Shrnutí a závěr	56
9. Seznamy	58
9.1 Seznam použité literatury.....	58
9.2 Seznam internetových zdrojů	60
9.3 Seznam obrázků.....	61
9.4 Seznam tabulek.....	61
9.5 Seznam příloh	61
10. Přílohy.....	62

2. Úvod a cíl práce

V dnešní moderní době, kdy lidé mohou žít téměř kdekoli se jim zlíbí, je potřeba udržovat svou kulturu, ctít a dodržovat tradice. Cítit se stále členem etnika, ke kterému se řadili naši předci i my, cítit národní hrdost na zemi, ze které pocházíme, ale zároveň přijímat a ctít, že tyto postoje zaujímají i jiní ke svým hodnotám. Proto je důležité vážit si všech, kteří takové postoje mají, třeba zrovna jako bulharští a makedonští Turci, kteří jsou hlavním tématem práce.

Tato práce si klade za cíl porozumět problematice bulharských a makedonských Turků, zjistit jaký mají vztah ke své kultuře a jaký k nim má vztah většinové obyvatelstvo. I přesto, že o těchto etnických skupinách již existuje mnoho materiálů, vznikají stále práce nové. Mnoho z nich je však z rukou menšinového anebo většinového obyvatelstva daných států, tudíž jsou ovlivněna mnoha faktory jako jsou národní hrdost a výchova k určitým postojům atd. Tato práce vznikla, aby dokázala současnou situaci objektivně vyložit.

Hlavním cílem práce je pomocí střednědobého terénního výzkumu a sekundárních údajů v relevantní literatuře dát odpověď na výzkumnou otázku a podotázky:

Jaké jsou hlavní prvky, kterými je utvářena etnická identita Turků v Bulharsku a Makedonii?

- Jaký vliv měly historické události na etnickou identitu Turků v Bulharsku a Makedonii?
- V jakých ohledech se bulharští a makedonští Turci považují za etnickou skupinu?
- Jaké jsou kulturní prvky oddělující tureckou menšinu od většinového obyvatelstva v Bulharsku a Makedonii a které u nich považují za nejdůležitější majority daných států?

3. Metodika

V této práci jsou zpracována data především pomocí kvalitativních metod s významnou oporou metod kvantitativních. K dosažení výsledku a zodpovězení výzkumné otázky objektivně byla užita metodologická triangulace. Kvantitativní (statistické) údaje ke zjištění počtu zkoumané menšiny a následné kvalitativní (polostrukturovaný rozhovor, dotazník) metody s jednotlivci i se skupinami a také pozorováním (vybavenosti škol, prostředí, užívání jazyka aj.).¹ Podstatnými nástroji ve výzkumu jsou i validita a reliabilita. Validita říká, jestli je skutečně měřeno to, co bylo zamýšleno měřit a reliabilita, jestli při opakovaném měření za stejných podmínek vyjdou stejné výsledky.²

Co se týče názvu kapitoly, podle Ottova slovníku naučného je metodologie charakterizována stejně, jako metodika, a to sice jako nauka o metodě.³ Autoři, z jejichž děl bylo v této práci čerpáno, definují pojmy různě, a proto je na tyto pojmy pohlíženo jako na rovné a byl vybrán právě jeden z nich.

3.1 Adekvace metod

Co se týče kvantitativních metod, obecně sbírají málo informací od mnoha subjektů. Tento typ výzkumu se opírá o standardizovaná kvantifikovaná data, a proto jsou v této práci použity statistické údaje o počtu obyvatel, a to jak většinového, tak menšinového obyvatelstva. Údaje jsou zpracovány do tabulek a grafů. Problém může nastat v případě neaktuálních či nepravdivých údajů například během sčítání obyvatel, kdy obyvatelé ví, že budou-li se oficiálně hlásit k určité národnosti, poplynou jim z toho výhody, ať už finanční či v rozvoji například infrastruktury.⁴

Kvalitativní metody se naopak zaměřují na sběr mnoha informací od poměrně malého vzorku subjektů. Jedná se o porozumění dané problematice. Typy dat použitelné v kvalitativním výzkumu jsou texty, slova a obrazy. Také zde je diskutována

¹ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. s. 147.

² DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. s. 62.

³ *Ottův slovník naučný: Díl 17*. s. 198.

⁴ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. s. 44–47, 59.

problematicnost zkreslenosti odpovědí. Dalším problémem může být nezáměr dotazovaného o spolupráci, nezáměr o dané téma, jazyková bariéra anebo její předstírání či odmítnutí odpovědět na určité otázky. Záleží také, zda je skutečně vybrán reprezentativní vzorek, aby bylo možné zobecnit odpovědi na celou skupinu a nedošlo přitom ke zkreslení anebo aby došlo k co nejmenšímu zkreslení. Při vedení skupinových rozhovorů dochází ke vzájemnému ovlivnění dvou a více dotazovaných, jsou poměrně časově náročné, avšak ve výsledku méně než rozhovor s jednotlivcem. Výhodou oproti dotazníkům je možnost vysvětlení anebo doplnění otázky.⁵

3.2 Postup výzkumu

Tato práce vznikla na základě dvou střednědobých terénních výzkumů v roce 2016 v Bulharsku a v roce 2017 v Makedonii. Výhodou je přímé setkání se zkoumanou skupinou, avšak vzhledem k poměrně silné jazykové bariéře byl výzkum poněkud ztížen. Během terénního výzkumu byly použity techniky strukturovaného a polostrukturovaného rozhovoru a skupinové diskuse, během kterých byl většinou pořizován audiozáznam, pro snazší zápis a překlad dat. Když nebylo z časových důvodů dotazovaných možno provést hloubkový rozhovor anebo skupinovou diskusi, byl respondentům rozdělán písemný dotazník s otevřenými otázkami. Ten má však nevýhodu v nemožnosti provedení sondáže, vysvětlení nesrozumitelných odpovědí a případně také nemožnost vysvětlit nepochopenou otázku. Také byla fotografována místa, kde menšina pobývá a místa, kde pobývá většina, aby byla možná komparace. Fotografování byli také lidé, se kterými byly rozhovory vedeny, ale i ti, se kterými přes jazykové bariéry nebylo možno rozhovory vést. Kromě výše vypsanych metod bylo užito také pozorování. Například při sledování, jak se lidé oblékají, chovají se k sobě, v jakém prostředí bydlí anebo, jak se chovají, začne-li svolávání k modlitbě.

V Bulharsku byly vybrány a navštíveny lokace s různým poměrným zastoupením menšiny. Nejprve Sofia, jakožto hlavní město, které bylo ve 14. století dobyto Osmany a v němž jsou pozůstatky Osmanské říše dodnes. Kardzhali, které je na jihu Bulharska a žije ve městě i v jeho okolí 62 % Turků. Nedaleko Kardzhali byla navštívena vesnice

⁵ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. s. 47–53, 59.

Duzhovnica, ve které žijí jen Turci. Dále se pokračovalo na sever do Shumenu, kde je Turků 29 % a jsou poměrně asimilováni s ostatním obyvatelstvem. A jako poslední bylo navštíveno hlavní město Osmanské říše Veliko Tarnovo, ve kterém v současnosti žije pouhých 8 % Turků.

O rok později, tedy v roce 2017, byl střednědobý terénní výzkum proveden také v Makedonii, a to nejprve v hlavním městě Skopje, kde je opevnění ještě z dob Osmanské nadvlády. V Makedonii jsou Turci situováni v několika přilehlých oblastech na jihozápad od hlavního města. Dalším místem bylo nedaleké město Gostivar, ve kterém je turecká škola. Stejně tak je Turecká škola i v jeho předměstí Gorné Banjici, kde žijí jen Turci. Dalším městem bylo Kičevo, ve kterém žije pouhých 8 % Turků a nedaleká Turecká vesnice Plasnica s 98 % Turků, kde je opět turecká škola. Posledním místem bylo historicky významné město Ohrid, ve kterém je mnoho mešit, které jsou jak turecké, tak albánské.

Po příjezdech z vybraných států nastala fáze zpracování dat, třídění materiálů, případné dodatečné kontaktování respondentů s otázkami, které se ukázaly jako nejasné či neúplné. Dále porovnávání dat z materiálů získanými před výjezdy se zjištěnou situací a na základě těchto informací byly sepsány základní přehledy o menšině. Kromě kontaktování již získaných respondentů byli i vyhledáváni noví respondenti, kterým byl poslán dotazník anebo jednotlivé otázky, na které odpovídali.

3.3 Pasportizační údaje o respondentech

V následujících tabulkách jsou uvedeni respondenti, kteří během výzkumu poskytli nejvíce odpovědí. Kromě jejich odpovědí bylo pracováno i s odpověďmi respondentů, kteří odpověděli jen na jednu otázku a na ostatní z nějakého důvodu nechtěli anebo nemohli odpovědět. Ti jsou v textu citováni podle místa, kde s nimi byl kontakt navázán. Někteří respondenti nesouhlasili s uvedením jejich jména, u těch je uvedeno jméno jiné, avšak vždy v rámci národnosti, ke které se hlásili.

3.3.1 Respondenti z Bulharska

Jméno	Pohlaví	Národnost	Místo pobytu	Zaměstnání	Technika výzkumu
Anil	žena	Turecká	Ruse	Učitelka angličtiny	rozhovor
Didem	žena	Turecká	Bremen	Studentka VŠ	rozhovor
Efe	muž	Turecká	Turecko	Student VŠ	rozhovor
Eli	žena	Turecká	Kardzhali	Obecní úřad Kardzhali	rozhovor
Erhan	muž	Turecká	Ardino	Student VŠ v Praze	rozhovor
Galina	žena	Bulharská	Kardzhali	Krug Youth Center	rozhovor
Khalim	muž	Turecká	Kardzhali	Podnikatel	rozhovor
Miladina	žena	Bulharská	Kardzhali	Novinářka	rozhovor
Selim	muž	Turecká	Kardzhali	Podnikatel	rozhovor
Dogukan	muž	Turecká	Soul	Pracující	dotazník
Ozan	muž	Turecká	Istanbul	Student VŠ	dotazník
Özcan	muž	Turecká	Razgrad	Pracující	dotazník
Sezgin	žena	Turecká	Varna	Studentka medicíny	dotazník

Tabulka 1 Tabulka respondentů z Bulharska⁶

⁶ Vlastní zpracování.

3.3.2 Respondenti z Makedonie

Jméno	Pohlaví	Národnost	Místo pobytu	Zaměstnání	Technika výzkumu
Adem	muž	Turecká	Plasnica	Ředitel školy	rozhovor
Aydogan	muž	Turecká		Učitel	rozhovor
Baki	muž	Turecká	Gostivar	Student	rozhovor
Hasan	muž	Turecká		Učitel	rozhovor
Nagip Sali	muž	Turecká	Gostivar	Zmrzlinář	rozhovor
Sumer Ali	muž	Turecká	Plasnica		rozhovor
Ahmed	muž	Turecká	Gostivar	Pracující	dotazník
Bacent	muž	Turecká	Gorná Banjica	Řidič	dotazník
Ergin	muž	Turecká	Makedonie	Pracující	dotazník
Elvia	žena	Turecká	Gostivar	Studentka ZŠ	dotazník
	žena	Turecká	Tetovo	Pracující	dotazník
Havva	žena	Turecká	Skopje	Studentka	dotazník

Tabulka 2 Tabulka respondentů z Makedonie⁷

⁷ Vlastní zpracování.

4. Literární rešerše

O historii turecké menšiny v Bulharsku píše **Zoltán Egeresi** v díle **Turkish and Hungarian minorities in the Balkans: A comparative analysis**. Historií turecké menšiny se zabývá ve srovnání s maďarskou minoritou v Rumunsku, protože tyto dvě menšiny měly podobnou historii v rámci daných států. Zejména se zde píše o tom, k jakým změnám došlo u těchto menšin po převratu v roce 1989 v Rumunsku a v Bulharsku. Obě byly utlačovány během socialistického režimu, musely podstoupit nucené migrační vlny do svých původních států. Po převratu se menšiny začaly rozvíjet především v tom směru, že si mohly vytvořit vlastní politické strany a reprezentovat tak svou etnickou skupinu. Tyto strany měly ze začátku úspěch a pomalu byly přijímány majoritami, jak v Rumunsku, tak v Bulharsku. Menšiny se také lépe integrovaly do vyšších ekonomických vrstev i díky tomu, že elity daných minority bojovaly za jejich práva zejména v oblasti rozvoje regionální a kulturní autonomie.⁸

Každodenností bulharského venkova se zabývá **Barbora Machová**, zaměřuje svou práci především na Bulhary, Turky a Pomáky. Tématu se věnuje ve svém článku **Migrace a etnokulturní procesy jako součást každodennosti bulharského venkova**. Zaměřuje se především na oblast jihu Bulharska, kde prováděla terénní výzkum na dané téma. Článek popisuje změny v každodennosti během 20. a začátkem 21. století, jejich vlivy i důsledky. Machová říká, že toto téma je univerzálním sociologickým fenoménem nezávislém na ekonomických a politických podmínkách. Do každodennosti řadí běžně se opakující události v kontrastu s významnými historickými událostmi a také kontrast mezi soukromým a veřejným životem jedinců. Ve svém výzkumu se zaměřila na dvě složky každodennosti – na migraci a etnokulturní procesy a na pracovní rytmus a způsob obživy. Popisuje také řadu exogenních a endogenních etnických procesů. Do endogenních procesů zařadila soužití regionálních skupin jednoho etnika v jedné obci v 1. polovině 20. století, do exogenních pak soužití různých etnických a subetnických skupin v jedné obci ve 2. polovině 20. a počátkem 21. století, které jsou důsledkem kontaktu více etnických skupin.⁹

⁸ EGERESI, Zoltán. *Turkish and Hungarian minorities in the Balkans: A comparative analysis*.

⁹ MACHOVÁ, Barbora. *Migrace a etnokulturní procesy jako součást každodennosti bulharského venkova*.

Prvky, oddělující minoritu od majority se zabývá dvojice autorů Stojanovski a Marolov ve své publikaci **New Balkan Politics** ve článku **The Balkan Muslim discourse: Identity among the Muslim of Slavic origin**. Zaměřují se především na faktory určující a ovlivňující etnickou identitu muslimů slovanského původu, ale také Tureckou identitu v Makedonii a na Balkáně a Balkánskou identitu. Popisují historické události v regionu a jejich důležitost na identitu skupin. Jako důležitý, dá se říct zásadní, etnický prvek považují jazyk. Na základě jazyka byly totiž v minulosti často prováděny tzv. etnické čistky (zejména ve 2. polovině 20. století). Co se týče Balkánské identity, během Balkánských válek (1912-1913) došlo k politickým změnám, která vepsala nejen fyzické hranice mezi státy, ale také se změnila definice kolektivní identity. Dříve byla identita podmíněna náboženskou příslušností, ale vytvořením hranic byla ve státech vytvořena identita národní.¹⁰

O důležitosti jazyka, jakožto významného etnického prvku se zmiňuje i **Ali Eminov** ve článku **Turks and Tatars in Bulgaria and the Balkans** v tom smyslu, že když byla ustanovena Bulharská republika v červnu 1991, Bulhaři sice oficiálně neuznali žádnou minoritu žijící na jejich území, ale dali jim skrze ústavu právo na učení se a užívání vlastního jazyka, když se budou učit také bulharštinu. Turecké Hnutí za práva a svobody usilovalo několik let o vyučování pouze v turečtině, což také svědčí o důležitosti jazyka. Dalším prvkem zmiňuje náboženství, stavění a navštěvování mešit a dodržování tradic. Po převratu se spojili Turci a Pomáci, aby společně opravili staré a zničené mešity a postavily nové. Co se týče Makedonie, ta umožňovala menšinám více projevat své zvyklosti, Turci se mohli ve školách učit v turečtině a menšiny zde byly uznány, jako menšiny žijící na území Makedonie. Celý článek shrnuje tím, že Turci v Bulharsku se v současnosti cítí být více hrdí, že jsou Turky právě proto, že v minulosti byli více utlačováni.¹¹

Marin Constantin se ve své studii **The Ethno-cultural Belongingness of Kalderash, Rudars, Tatars, and Turks in Romania and Bulgaria (1990-2012)** zabývá etnokulturní sounáležitostí u několika etnických skupin v Rumunsku a v Bulharsku.

¹⁰ STOJANOVSKI, Strashko a Dejan MAROLOV. *The Balkan Muslim discourse: Identity among the Muslim of Slavic origin*.

¹¹ EMINOV, Ali. *Turks and Tatars in Bulgaria and the Balkans*.

Zameříme-li se na to, co píše o Turcích, zmiňuje, že etnicita a náboženství nejdou ruku v ruce, protože jsou zde i Pomáci, kteří jsou Bulhaři vyznávající islám. Popisuje, že někteří Turci, kteří během socialismu používali méně svůj rodný jazyk a více používali bulharštinu už se necítí tolik být Turky a nechali si svá bulharská jména, která jim byla změněna z těch tureckých. dále popisuje, jak velká je tradice učení Koránu a kaligrafie, a to zejména v Šumenu. Také zmiňuje, že samostatnou etnickou skupinou žijící v Bulharsku jsou i Turečtí Romové žijící v Rhodopech. Rozdíl mezi Turky a slovanskými muslimy je ve formě vyjadřování a dodržování tradic, hudby, tance i náboženských ceremonií.¹²

Co se týče kulturních prvků oddělujících tureckou menšinu od bulharské a makedonské většiny, zmiňuje **Iona Sarieva** ve svém odborném článku **Some problems of the Religious History of Bulgaria**, v čem se křesťanské a muslimské náboženství vzájemně ovlivňují a v čem jsou naopak nepřipustná vlivům toho druhého. Říká, že náboženství je silným prvkem určujícím národnost. Křesťané od Turků také přejali částečně výtvarné umění, jako příklad je možné uvést ornamenty a vzory a také černou barvu. Někteří křesťané konvertovali k islámu, aby nemuseli platit speciální daň z náboženství. Osmanská říše od původních obyvatel Balkánu přijala právní a daňový systém, který však trochu poupravila.¹³

¹² CONSTANTIN, Marin. *The Ethno-cultural Belongingness of Kalderash, Rudars, Tatars, and Turks in Romania and Bulgaria*.

¹³ SARIEVA, Iona. *Some problems of the Religious History of Bulgaria*. *Occasional Papers on Religion in Eastern Europe*.

5. Definice pojmů a jejich teoretická východiska

5.1 Kultura

Původem pojmu kultura je latinské slovo „colere“, které znamená pěstovat, obdělávat. Dříve byl význam spojen se zemědělstvím (agri-cultura) a pěstováním užitkových plodin. Už M. T. Cicero se zmiňoval o kultuře ducha („cultura animi“) v souvislosti s filozofií. Postupně byl pojem kultura vymezen vůči přírodě a tím se stal její binární opozicí. O tom, že člověk nahrazuje kulturou své fyzické nedostatky píše J. G. Herder na konci 18. století. Dále tvrdí, že důležitou rolí je tradice, která napomáhá v sebeutváření člověka a že neexistuje nekulturní společenství. Zajímavý přístup měl i E. B. Tylor, který jako první vymezil pojem antropologicky a kultuře propůjčil jako synonymum pojem civilizace. Ta podle něj obsahuje vědu, víru, umění, tradice a zvyky. V roce 1952 se dva američtí antropologové (A. L. Kroeber a C. Kluckhohn) pokusili definovat kulturu na základě studia přes 150 definic různých odborníků a dospěli k tomu, že se kulturu lze učít (akulturace), je poznatelná z chování, jejím základem jsou symboly (barvy, znaky, vlajky,...).¹⁴

U kultury je často vyzdvihována jedinečnost jazyka, jakožto jejího hlavního prvku. Jazyky mají tendenci soustřeďovat se na určitém území a tím se snažit zabránit průniku jiných jazyků, což by daný jazyk ohrožovalo. Právě ten jeden soustředěný jazyk pomáhá identifikovat dané etnikum. Avšak ani přítomnost pouze jednoho jazyka na území nemusí značit přítomnost pouze jednoho etnika na tomto území. Mezi další komunikační ukazatele jednoho etnika může patřit také způsob pozdravu, vedení konverzace anebo seznamování.¹⁵

5.2 Identita

Identita je v současnosti velice debatovaným pojmem, a to hned v několika úrovních. V úrovni globální, národní, sociální a také na nejnižším stupni, a to na úrovni na

¹⁴ PETRUŠEK, Miloslav a kol. *Velký sociologický slovník*. s. 547-549.

¹⁵ TESAŘ, Filip. *Etnické konflikty*. s. 51-53.

úrovni jednotlivce. Osobní identita je brána, jako přesvědčení o svých vlastnostech, jako jednotlivce. Co se týče jednotlivce, ten má mnoho faktorů, díky kterým může svou individuální identitu sám definovat. Těmito faktory může být národnost, etnicita, jazyk, gender aj. Identita jednotlivce však není vytvářena jen daným individuem. Záleží také na okolních faktorech, jako je společnost, kulturní anebo sociálně-historický kontext. V této souvislosti je důležité snažit se o oddělení osobní (vnímání sebe sama) a sociální (vnímání sebe, jako součást společnosti) identity. To, jak se jedinec vnímá sám, nemusí souznít s tím, jak ho vnímají druzí.¹⁶

V psychologii bylo definováno mnoho teorií identity. Humanistická psychologie popisuje identitu jako schopnost „*být tím, čím člověk opravdu je*“, to vede k seberealizaci. Filozofická antropologie ji bere jako „*život v pravdě*“. V sociologii je na identitu nahlíženo skrze to, jak moc je člověk pravý či falešný v rolích, kterými v životě prochází.¹⁷

Co se týče sociální identity, je chápána, jako základ skupinového chování. Lidé mají potřebu vnímat sami sebe pozitivně a zároveň, aby oni i jejich skupina působila pozitivně neboli aby měli vysoké skupinové sebehodnocení. Skupina může prvky své skupinové identity vnímat a chápat právě odlišováním se od jiné skupiny. To, že někdo označí někoho jiného během procesu kategorizace, jako člena určité skupiny, nemusí znamenat, že daná osoba se cítí, jako součást právě této skupiny. Také se nedá předpokládat, že lidé kategorizováni do stejné skupiny, vnímají sebe navzájem, jako členy té samé skupiny. Pro každou osobu může mít označení příslušnosti k nějaké skupině, jiný význam.¹⁸

5.3 Etnicita

Dalším poměrně debatovaným termínem je právě etnicita. Pojem může být chápán několika způsoby, a to zejména v závislosti na jeho překladu. Odvodíme-li jej z řeckého slova „*ethnos*“, znamená národ, avšak ne ve smyslu politické jednotky, ale jako skupinu lidí se stejným původem. Naopak latinský pojem „*ethnicus*“ je chápán, jako „ti druzí“

¹⁶ BAČOVÁ, Viera. *Etnická identita a historické zmeny*. s. 57.

¹⁷ PETRUŠEK, Miloslav a kol. *Velký sociologický slovník*. s. 415.

¹⁸ TESAŘ, Filip. *Etnické konflikty*. s. 53-54.

neboli ti, jenž nesdílí stejnou víru a byli tak označováni pohané. Postupem času bylo z těchto dvou forem slova vytvořeno slovo další, tentokrát anglické „*ethnicity*“, které se v dnešní době běžně používá ke kategorizování sebe i druhých na základě společných znaků, kterými může být původ, kultura, jazyk, tradice, náboženství aj.¹⁹

Etnicita bývá často odvozována od předků a následně tedy předávána potomkům. Není nutné zachovávat všechny kulturní prvky, aby etnicita zůstávala po generace chápána stejně či obdobně. Například někteří Turci v Bulharsku se stále cítí, jako etničtí Turci i přesto, že sami turečtinu používají spíše okrajově. Důležité je spíš, aby byl přesvědčen o své etnicitě dostatečně velký počet lidí a byli loajální ke své etnické skupině.²⁰

Vedle pojmu etnicita je užíván také pojem etnická skupina, který je mnohdy spojován s původními společenstvími, imigranty anebo marginální skupinou obyvatelstva. Například v USA je korektní nazývat etnickými skupinami menšiny, a to i rasové. Ve východní Evropě se takto nazývají společenství, která nejsou národem, respektive nemají vlastní stát.²¹ Koncept etnické skupiny byl tak nadužíván, že v něm A. D. Smith vymezil pojem etnikum, které popsal šesti kritérii. Jsou jimi kolektivní název (etnonymum), mýtus o společném původu, sdílená historie, kultura, asociace s určitým územím a pocit solidarity.²²

V rámci etnicity jsou definována dvě odlišná paradigmatu. Prvním je tradicionalistická koncepce „*Bud' – anebo*“, která navazuje na představu národa, jako na živou jednotku sdílející stejný jazyk, kulturu i zvyky. Jednotlivec je buďto součástí tohoto subjektu anebo patří do úplně jiného. V praxi je tato koncepce nazývána „všedním nacionalismem“, který je v podstatě každodenním vymezováním vůči jiné etnické skupině. Druhým je liberální koncepce „*Nejen – ale i*“, která pohlíží na všechny kultury jako na přínosné a snaží se o prolínání majority s minoritou. Má zájem o zachování všech složek kultur, především jazyka. Jedním slovem je možno ji popsat jako multikulturalistickou.²³

¹⁹ TESAŘ, Filip. *Etnické konflikty*. s. 16-17.

²⁰ BAČOVÁ, Viera. *Etnická identita a historické zmeny*. s. 60-62.

²¹ TESAŘ, Filip. *Etnické konflikty*. s. 16-17.

²² TESAŘ, Filip. *Etnické konflikty*. s. 18-20.

²³ ŠATAVA, Leoš. *Jazyk a identita etnických menšin: možnosti zachování a revitalizace*. s. 17-20.

5.4 Národ

Pojem národ je v některých zemích chápán obdobně, jako pojem etnikum, je však třeba tyto dva pojmy nezaměňovat. Národ se váže ke státu, je kulturním a politickým společenstvím. Vzhledem k různému historickému vývoji států je národ chápán v jednotlivých částech světa různě. Ve východní a střední Evropě se předpokládá, že se národy vyvinuly z etnik, daly tak vznik státům a staly se jejich jádrem. Proto je v těchto zemích chápán národ stejně, jako etnikum. Naopak v západní Evropě není stát chápán, jako soubor etnika, ale jako politický subjekt tvořený všemi občany státu.²⁴ Mezi prvky konstituující národ společné území patří podle italských sociologů společný původ, společný jazyk, společné mravy a zvyky, společné zážitky, dějiny, náboženství a zákony.²⁵

Národy se vymezují několika způsoby. Prvním je jazyk, náboženství anebo sdílené dějiny. Druhým je status jednotky. Buďto má národ vlastní stát, autonomii v rámci jiného státu anebo federace. Třetím způsobem je psychologický rozměr. Ten závisí na vnímání skupiny jednotlivci a dá se považovat za nejzásadnější. Má-li skupina uvědomění na vysoké úrovni, pak se jedná o vlastenectví. Jsou-li vyhranění vůči jiným národům, jde o nacionalismus. Pojem národnost z anglického „*nationality*“ se překládá jako státní příslušnost, ale ve střední a východní Evropě jsou pojmem národ označovány národnostní menšiny ať už malé anebo ty, které mají vlastní stát. Tak se v angličtině označují etnika.²⁶

Teorii o vzniku státu sepsal E. Gellner. Stojí za tím, že národ je tvořen právě díky nacionalismu. Nacionalismus chápe jako princip tvrdící, že politický a národní útvar musí být shodné. Je zastáncem konstruktivistické teorie vzniku národa.²⁷ Téměř opakem Gellnerovy teorie je primordialistická teorie vzniku národa od M. Hrocha. Podle Hrocha národ vzniká díky kultury a jazyka. Pojmu nacionalismus se ve své teorii vyhýbá. Národ je podle něj kombinací mnoha vazeb, které jsou formovány stovky let. Aby národ mohl existovat, musí v něm fungovat koncept rovnosti, intenzivní komunikace uvnitř skupiny a povědomí o společných dějinách.²⁸

²⁴ TESAŘ, Filip. *Etnické konflikty*. s. 56-57.

²⁵ HROCH, Miroslav. *Pohledy na národ a nacionalismus*. s. 42.

²⁶ PETRUŠEK, Miloslav a kol. *Velký sociologický slovník*. s. 668-669.

²⁷ GELLNER, Ernest. *Národy a nacionalismus*.

²⁸ HROCH, Miroslav. *Národy nejsou dílem náhody: příčiny a předpoklady utváření moderních evropských národů*.

5.5 Etnický konflikt

Na základě toho, že se na určitém území nachází větší množství etnických skupin než jedna, můžeme předpokládat vznik etnického konfliktu. Tesař ve své knize popisuje konflikt, jako výraz individuálního nebo kolektivního sobectví. Zejména z toho důvodu, že mají lidé potřebu vyvyšovat svůj vlastní anebo skupinový prospěch nad cizí. Během této situace nastává, že se strany přestávají vzájemně respektovat a je zde snaha především o znevýhodnění druhé strany. Aby bylo možné mluvit o etnickém konfliktu čili ne o konfliktu individuálním, ale skupinovém, je třeba si uvědomit, že uvnitř skupiny (etnika) musí nějakým způsobem fungovat vnitřní spolupráce.²⁹

O tom, jakým způsobem mohou být etnické konflikty rozpoutány, existuje hned několik teorií. Během 50. a 60. let 20. století vznikla v americké funkcionalistické sociologické škole teorie o tom, že díky modernizaci a růstu průmyslu s ním spojenou urbanizací je oslabován konflikt. Důvodem je vyšší etnická rozmanitost způsobená migrací za pracovními příležitostmi. Této hypotéze oponovala teorie etnické soutěže, podle které mohou etnika soutěžit o práci či bydlení. Nejméně pak ostatní toleruje nejpočetnější a nejsilnější skupina, která se snaží o prosazení své dominance. Podle M. E. Browna existuje několik příčin, které mohou konflikt rozpoutat. Těmi jsou faktory strukturální (etnická geografie), politické (diskriminační politika, ideologie), ekonomické a sociální (ekonomické problémy, ekonomický rozvoj), kulturní a perceptivní (dějiny).³⁰

Jedním z prvků, proč se Turci žijící v Bulharsku mohou cítit, jako jiná skupina může být například vyznávání odlišného náboženství, než které vyznává většina Bulharů. Tento příklad je zároveň příkladem odlišování se na základě národní nebo etnické identity. Právě uvědomování si rozdílnosti etnických identit může ve společnosti vést k etnickým konfliktům

²⁹ TESAŘ, Filip. *Etnické konflikty*. s 26-27.

³⁰ TESAŘ, Filip. *Etnické konflikty*. s 28-29.

5.6 Asimilace

Podle Velkého sociologického slovníku je asimilace popsána jako proces, kterým se většinou menšinová skupina stává součástí skupiny většinové. Aby k procesu opravdu došlo, předpokládá se vzájemná akceptace obou skupin. Proces obnáší jak vnější, tak vnitřní přizpůsobení. Dochází-li pouze k vnějšímu přizpůsobení, jedná se o adaptaci. Pro asimilující skupinu je nejpřirozenější, když jí jsou ponechány alespoň některé specifické znaky anebo jsou přeneseny do kultury většiny.³¹

Touto problematikou se už od začátku 20. století zabývali zastánci Chicagské školy. Dvojice autorů Burgess a Park popsali čtyři sociální procesy, kterými jsou: soutěž, konflikt, akomodace a asimilace. Tyto procesy s sebou nesou určité změny ve společnosti, ty se dají nazvat sociálním řádem. Soutěž způsobuje ekonomickou rovnováhu, konflikt politický řád. Akomodace má přímý vliv na sociální organizaci a konečně asimilace na kulturní dědictví a osobnost. Autorka zabývající se odlišením vztahů mezi minoritou a majoritou je B. B. Hessová. Popisuje pět pojmů, mezi které spadá segregace (členové minority se izolují), akomodace (minorita respektuje jiné hodnoty, ale neakceptuje je vnitřně), akulturace (hodnoty jsou přijímány, nedochází k intimnímu sblížení s majoritou), asimilace (dochází k intimnímu sblížení a tím se jedinci promíchávají do majoritní skupiny), amalgamace (úplné promíchání).³²

³¹ PETRUŠEK, Miloslav a kol. *Velký sociologický slovník*. s. 108.

³² PETRUŠEK, Miloslav a kol. *Velký sociologický slovník*. s. 108.

6. Historický přehled

6.1 Expanze a zánik Osmanské říše na Balkáně

Historie Turků na Balkáně začíná ve 14. století, a to roku 1354, kdy bylo osmanskými Turky dobyté přístavní město Gallipoli ležící na východě Byzantské říše. Dobytím této pevnosti započala expanze Osmanské říše na Balkán. Příchod Osmanských Turků na území Bulharska i Makedonie s sebou přinesl kromě nové organizační struktury, jímž byl centralizovaný sultanát, také značné množství kolonizujícího turecky mluvícího obyvatelstva, které obohatilo už dosud dostatečně složité etnické složení balkánské populace.³³

Osmané vyznávají islám, který je tolerantní k lidem Bible, tedy na území Bulharska i Makedonie ke křesťanům a židům, což se ukázalo na náboženském systému říše. Muslimové však měli své privilegované postavení v říši, například mohli jezdit na koni anebo u sebe nosit zbraň, neměli však v úmyslu utlačovat či omezovat ve víře jinověrce. Ti pouze museli platit zvláštní daň za vyznávání jiné víry. Například Osmané, ale i Slované, kteří přijali islám (později nazýváni Pomáci) platili hospodářskou daň pouze z obilí, ale křesťané ji platili i z dobytka, ryb a dalších.³⁴

Co se týče náboženství, měli křesťané mnoho omezení. Kromě toho, že jim Osmané zabavovali některé kostely a přestavovali je na mešity, tak u kostelů, které zůstaly církvi, nesměly být věže a celkově kostely nesměly být vyšší než mešity. Organizace země byla tedy vedena podle tzv. milletů, náboženských skupin, utvářejících si svá autonomní společenství. Vytvořením těchto milletů bylo každé etnické skupině umožněno zachování a rozvíjení vlastní náboženské identity.³⁵

³³ RYCHLÍK, Jan a KOUBA Miroslav. *Dějiny Makedonie*. s. 70, 79.

³⁴ ROSŮLEK, Přemysl. *Makedonie*. s. 25-27.

³⁵ ROSŮLEK, Přemysl. *Makedonie*. s. 28.

6.2 Bulharsko

6.2.1 Bulharsko do tureckých nájzdů

Původní Bulhaři jsou turkotatarským, nikoliv slovanským národem. V tomto případě může nastat otázka, čím se tedy odlišují Bulhaři od Turků. Bulhaři jsou skupina, obývající Bulharské území již od roku 147 n. l., která se postupně poslovanštila.³⁶

Křesťanství bylo v Bulharsku přijato za panování chána Borise (852-889) a to zejména z politických důvodů. Po neúspěšných snahách o samostatnou bulharskou církev se přiklonili k Byzanci. Po přijetí vyhnaných žáků Cyrila a Metoděje z Velké Moravy, přijali Bulhaři také písmo cyrilici. Do té doby používali hlavně runy a v některých částech ještě méně vhodné řecké písmo. V závislosti na vývoji písma se také začaly překládat náboženské knihy. Potom, co chán Boris odešel do kláštera věnovat se náboženství a vládcem se stal jeho syn Simeon zažila kultura největší rozkvět ve všech směrech. Také téměř vymizela starobulharština a ustálil se nově přijatý slovanský jazyk.³⁷

6.2.2 Národní obrození

Koncem 18. století se v Bulharech probouzí touha po vlastní zemi a postupně dochází k národnímu obrození. Počátek období se počítá od roku 1762, kdy byla vydána zásadní kniha *Dějiny Bulharoslovanů*, kterou napsal Paisij Chilendarskij. V zemi mělo také značný vliv Řecko a to zejména křesťanstvím, tím pádem ovlivňovalo každodenní život Bulharů. I proto byly nejprve stavěny řecké školy a až v roce 1835 byla otevřena první bulharská škola ve městě Gabrovo. Poté množství škol rostlo. Rok 1844 byl rokem, kdy začaly vycházet bulharské časopisy, tím prvním byl *Ljuboslovie* a také byl vydán první bulharský slabikář *Riben bukvar* člověkem, který se hodně zasadil o organizaci školství Petarem Beronem. Byla zde snaha prosazení bulharské pravoslavné církve a odtržení od té řecké, což se nakonec podařilo.³⁸

³⁶ BUSCH-ZANTNER, Richard. *Bulharsko*. s. 9-12.

³⁷ MARTÍNEK, Jiří. *Bulharsko*. s. 19.

³⁸ MARTÍNEK, Jiří. *Bulharsko*. s. 46.

Osmané nerozlišovali obyvatelstvo podle národnosti, ale podle náboženství, za dob národního obrození a později i v Bulharsku tomu bylo troch jinak i přesto však toto cítění na minulou éru navazovalo. Křesťanská společnost nejprve také rozlišovala podle náboženství, ale postupně se dostali k rozlišování národněpolitickému.³⁹

6.2.3 Rusko-turecká válka

Roku 1877 s cílem autonomie Bulharska a Bosny a Hercegoviny vypovědělo Rusko spolu s Rakouskem válku Turecku. Rusko-turecká válka trvala jen necelý rok. Na straně Ruska bylo Rumunsko, Srbsko a Černá hora a Bulharsko. Turky podporovala zejména Velká Británie. Ukončena byla válka Sanstefanskou dohodou, kterou vznikly dva samostatné bulharské státy: Bulharské knížectví a Východní Rumélie spadající pod tureckou vládu. Z Rumélie však postupně Turci odcházeli a v ní narůstal podíl křesťanů, kteří se chtěli připojit k Bulharskému knížectví.⁴⁰

Bulharská vláda postupně začala inklinovat k Rusku. Situace se uvolňovala, byla řešena makedonská otázka a nastával chaos v politice Turecka. 5. října 1908 bylo po tajné dohodě s Rakouskem-Uherskem prohlášeno Bulharsko nezávislým státem a přijato mezi ostatní evropské země. V následujícím roce byla nezávislost uznána i Tureckem.⁴¹

6.2.4 Balkánské války

Balkánské války se odehrávaly v letech 1912–1913. Důvodem první války bylo znovuzískání a rozdělení území, která stále zůstávala v moci Osmanské říše a Osmany tak vytlačit z Evropy, což se jim podařilo. Bulharsko uzavřelo se Srbskem dohodu o rozdělení Makedonie. Řecko mělo zájem na sjednocení všech oblastí, kde žijí Řekové a vytvoření velkého Řecka a Srbsko chtělo přístup k moři. S těmito státy spolupracovalo i Rumunsko a Černá Hora.⁴²

³⁹ BUSCH-ZANTNER, Richard. *Bulharsko*. s. 33.

⁴⁰ MARTÍNEK, Jiří. *Bulharsko*. s. 50–52.

⁴¹ MARTÍNEK, Jiří. *Bulharsko*. s. 50–52.

⁴² RYCHLÍK, Jan a Miroslav KOUBA. *Dějiny Makedonie*. s. 126–130.

Důvodem druhé války bylo právě rozdělování získaných území. Balkánské země se semkly a s Tureckou a Britskou pomocí bojovaly proti Bulharsku, které chtělo získat nejvíce území, a nakonec ztratilo oblast Dobrudži ve prospěch Rumunska, Thrákií ve prospěch Turecka a získalo pouze část Makedonie, místo celé, které si nárokovalo. Někteří lidé žijící na území Makedonie tak byli rozděleni mezi Srbsko a Řecko. Těchto lidí bylo několik stovek tisíc.⁴³

6.2.5 Bulharsko, jako spojenec Německa v obou světových válkách

Balkánské války byly v podstatě předzvěstí dalšího konfliktu, který se odehrával v Bosně a Hercegovině. Také v Srbsku byl konflikt s Rakouskem-Uherskem, které chtělo Srbsko ovládnout, to se nedalo, a nakonec byla Srbsku vyhlášena válka. Na straně Srbska stálo Rusko, na straně Rakouska-Uherska Německo a s Německem mělo tajnou smlouvu Bulharsko. Německá armáda napadla neutrální Belgii, což zapříčinilo vstup Velké Británie a vznikla tak 1. světová válka. Během 1. světové války byly na Balkáně velké ztráty obyvatelstva, ať už z důvodů přímých bojů anebo poklesu životní úrovně.⁴⁴

Začátkem roku 1919 se začalo ve Versailles jednat o podmínkách, ve kterých budou fungovat jednotlivé státy. Pro Bulharsko, které patřilo k poraženým, to znamenalo některé změny ve vládě, ztrátu území, která ve válce získala a muselo také platit válečné reparace. V Bulharsku i po 1. světové válce bylo mnoho etnik. Téměř tři čtvrtiny bylo Bulharů, ale bylo zde také před 18 % Turků, 2,5 % Romů a také mnoho Arménů, Řeků, Židů a Rusů.⁴⁵

Bulharsko zůstalo Německu věrné i po 1. světové válce. Například Velká Británie uvažovala o spojení s Bulharskem, ale neměla zemi co nabídnout, aniž by ustoupila z dohod s jinými Balkánskými státy, což Británie nechtěla. Bulharsko se během války neúčastnilo bojů. Car Boris nechtěl ani přijmout norimberské zákony, pod nátlakem však nějaká opatření přijal, ale nechtěl žádné Židy vydat Německu s odůvodněním, že jsou potřeba k veřejně prospěšným pracím. Avšak Německo požadovalo 20 000 Židů, Bulharsko jich vydalo 11 343 a odmítlo doplnit počet o politicky nepohodlné osoby.

⁴³ RYCHLÍK, Jan a Miroslav KOUBA. *Dějiny Makedonie*. 130–134.

⁴⁴ MARTÍNEK, Jiří. *Bulharsko*. s. 67–69.

⁴⁵ MARTÍNEK, Jiří. *Bulharsko*. s. 70.

Krátce po schůzce s Hitlerem car Boris zemřel. Jelikož odmítal bojovat proti SSSR, VB i USA, dodnes se spekuluje nad příčinou jeho smrti.⁴⁶

6.2.6 Socialismus

V září 1946 proběhlo v zemi referendum o ukončení monarchie a k moci se dostala komunistická strana. Ze země odešlo asi 150 000 Turků a více, než 50 000 bulharských Židů. A těm, kteří ze země neodešli (zejména Turci) začalo velice těžké období plné utlačování a perzekucí.⁴⁷

Roku 1954 se k moci se dostal Todor Živkov, který v čele setrval celých 33 let a vedl zemi přesně po vzoru SSSR. Během jeho tvrdé vlády se zbavoval veškerých odpůrců režimu, mezi které komunistická strana řadila i etnické menšiny, a to zejména Turky a Pomáky. Kromě toho, že jim zavírali školy a zakázali vydávat tisk v tureckém jazyce, je nutili změnit si jména na bulharská. To vedlo k mnoha protestům doma i v zahraničí. V Bulharsku je mělo na svědomí hlavně národněosvobozenecké turecké hnutí, které se snažilo o odtržení oblasti Kardzhali a připojení k Turecku. Po neúspěšných pokusech se rozhodli představitelé tureckého odboje v roce 1989 držet hladovku, na kterou Živkov překvapivě reagoval prohlášením, ve kterém povoluje Turkům, aby odešli ze země. V několika následujících dnech odešlo asi 320 000 Turků a Pomáků. Turecká vláda poté reagovala uzavřením hranic, protože země nebyla schopna přijmout takové množství imigrantů.⁴⁸

Bylo mnoho důvodů, proč byl 10. listopadu 1989 byl svržen Todor Živkov z čela strany. Jedním z nich bylo nejspíš i nečekané otevření hranic emigrantům. Po jeho pádu nastala demokratizace Bulharska. V červnu 1990 se konaly první svobodné volby a asi polovina Turků, kteří odešli o rok dříve, se opět vrátili.⁴⁹

⁴⁶ MARTÍNEK, Jiří. *Bulharsko*. s 79-84.

⁴⁷ SVOBODA, Miloslav a Karel DURMAN. *Slovník moderních světových dějin*. s. 80.

⁴⁸ MARTÍNEK, Jiří. *Bulharsko*. s 97-98.

⁴⁹ TÉRA, Michal. Islám a balkánští Slované. *Navýchod*. [online].

6.2.7 Současnost

Po pádu komunistické moci byla v zemi zavedena možnost studia v turečtině, ve školách je volitelným předmětem náboženství. Ve městech, ve kterých je silná koncentrace islámského obyvatelstva jsou tři islámské střední školy (Šumen, Ruse, Momčilgrad). V zemi je i jedna turecká politická strana. Bulharsko vstoupilo spolu s Rumunskem 1. ledna 2007 do EU. Od roku 1955 je také členem OSN a do NATO vstoupilo v roce 2004.⁵⁰

6.3 Makedonie

„Stát makedonského národa a albánské a turecké menšiny.“⁵¹

6.3.1 Národy žijící na makedonském území

Definice Makedonce může být těžší, než se zdá, protože na území Makedonie vždy žilo etnicky i jazykově velice pestré obyvatelstvo. Mezi toto obyvatelstvo patřili zejména řecky mluvící Slované, bulharsky mluvící Řekové, poalbánštění Srbové a pořečtění Aromuni, dále bulharofilové, srbofilové, makedonští autonomisté, Albánci, Židé, Romové a později i Turci. Kromě těchto vyhraněných skupin zde byli i tací, kteří se k žádné národnosti pevně nehlásili a podle okolností se hlásili k jednotlivým skupinám.⁵²

Do roku 1870 byla v zemi přibližně třetina obyvatelstva, kterým se zjednodušeně říká Turci. Avšak tak jednoduché to není, Turci byli jen jednou ze skupin vyznávající islám. Další skupinou byli Albánci, kteří jsou v zemi dodnes a tvoří zde nejpočetnější minoritu (ne všichni Albánci vyznávají islám, byli zde i skupiny vyznávající pravoslaví či katolictví). Třetí skupinou byli Slované, kteří islám přijali za své náboženství (Torbešové).⁵³

⁵⁰ MARTÍNEK, Jiří. *Bulharsko*. s 97-98.

⁵¹ *Makedonská ústava*

⁵² BUSCH-ZANTNER, Richard. *Bulharsko*. s. 73.

⁵³ ROSŮLEK, Přemysl. *Makedonie*. s. 30-32.

6.3.2 Počátky národního obrození

Makedonie byla součástí Osmanské říše až do roku 1878, kdy se stala součástí tzv. Velkého Bulharska. Avšak zmínky o pocitu vlastenectví jsou známy již ze 60. let 19. století i když byly poměrně vzácné. Prvním skutečně zachovaným záznamem o makedonské identitě je písemná stížnost Nikola Filipova z Pirinské Makedonie, kterou roku 1848 posílal bulharskému filologovi Najdenu Gerovi: „*Ja ni sum ni bugarin, ni grk, ni cincarin [Vlach]; ja sum čisto Makedonic.*“ (Salgandžijev citující Soluňského učitele, 60. léta 19. století). Druhým záznamem o cítění Makedonské identity je následující text Georgia Pulevskiho ze 70. let 19. století: „*Nejsme jedinými Slovany; Rusové, Poláci, Češi, Srbové, Slováci, Bulhaři, Chorvaté, ti všichni užívají slovanský jazyk (...) Národ sestává z lidí, kteří jsou jediného druhu a hovoří stejným jazykem a žijí a stýkají se navzájem a mají sejné zvyky a zpěvy a slavnosti; tito lidé se nazývají národem a země, v níž národy žijí, jsou vlastní toho národa. Tedy, Makedonci jsou také národ a jejich zemí je Makedonie.*“ Tento muž také sestavil makedonskou gramatiku.⁵⁴

Během tohoto období byly vydávány časopisy zaměřující se na regionalistiku, v jednom z nich bylo psáno, že skutečným nepřítelem Makedonie není Rakousko-Uhersko nebo Rusko, ale Bulharsko, Řecko a Srbsko. Po balkánských válkách (1912-1913) bylo území Makedonie rozděleno právě mezi ony státy, před kterými varovaly obrozenecké časopisy. Část země nárokovala také Albánie, neboť na tomto území žili právě Albánci.⁵⁵

6.3.3 Národní hnutí

Když se řekne makedonské národní hnutí, je myšlena 2. polovina 19. století. Hnutí bylo hlavně o potřebě autonomie, mělo kulturní a národní charakter. Byla snaha o prosazení makedonštiny do vyučování ve školách. Zároveň už se počítalo s tím, že bude třeba potlačit stále silnější vliv Bulharska.⁵⁶

Někteří zahraniční badatelé tvrdí, že Makedonci na počátku 19. století neměli národní povědomí, ale pouze regionální. Během 20. století však došlo ke změně v chápání

⁵⁴ ROSŮLEK, Přemysl. *Makedonie*. s. 36-39.

⁵⁵ ROSŮLEK, Přemysl. *Makedonie*. s. 39.

⁵⁶ RYCHLÍK, Jan a Miroslav KOUBA. *Dějiny Makedonie*. s. 111–113.

vlastní identity, a to zejména během válek, kdy byli Makedonci nuceni čelit ozbrojeným útokům Bulharů a zároveň perzekucím ze strany Jugoslávské. Asi největším zlomem byl vznik jugoslávské federace v roce 1944, jejíž členem byla i Makedonie a Makedonci se tak stali uznávaným národem s možností oficiálně užívat svůj jazyk.⁵⁷

6.3.4 Součástí socialistické Jugoslávie (1944-1991)

Jelikož Makedonci tvořili pouhých 7,58 % jugoslávského obyvatelstva, necítili se dostatečně svobodní a významní. Makedonskými komunisty proto byla založena Národně osvobozenická armáda, která deklarovala, že makedonský lid touží po svobodném a nezávislém suverénním státě v rámci Jugoslávie.⁵⁸ Na základě tohoto vznikla Makedonie v rámci rovnoprávných národů Jugoslávie a bylo zde založeno antifašistické shromáždění pro národní osvobození Makedonie (ASNOM), které bylo symbolické už v tom, že se ho účastnili také dva Albánci, dva Turci, Srb, Vlach a Žid. Představa znovusjednocené Makedonie v lidech sílila, až se nakonec v říjnu 1989 konaly demonstrace ve Skopji. Důraz byl kladen především na sjednocení všech „rozebraných“ částí mezi ostatní státy.⁵⁹

Během roku 1945 došlo v zemi k mnoho čistkám menšinových nacionalistických skupin. Zejména šlo o albánskou Balli Kombëtar, tureckou Yücel, dále o řecké monarchofašisty a velkosrbské nacionalisty. Po válce, v roce 1946 byl v makedonské ústavě garantován rozvoj kultury a vzdělávání menšin. Albánci, jako nejpočetnější makedonská menšina, měli pocit, že Turkům v Jugoslávii náleží větší množství práv, a proto se rozhodli protestovat proti otevírání tureckých škol v Tetovu a Gostivaru.⁶⁰

6.3.5 Současnost

Od vzniku Makedonie, jako samostatného státu se zdá, že se mezi Makedonci a Turky nevyskytovaly znatelné konflikty. Makedoncům větší starosti rozhodně dělali Albánci. V roce 1992 Albánci zorganizovali ilegální referendum o autonomii území, které

⁵⁷ ROSŮLEK, Přemysl. *Makedonie*. s. 39-44.

⁵⁸ RYCHLÍK, Jan a Miroslav KOUBA. *Dějiny Makedonie*. s. 205-206.

⁵⁹ ROSŮLEK, Přemysl. *Makedonie*. s. 45-48.

⁶⁰ ROSŮLEK, Přemysl. *Makedonie*. s. 51-52.

obývají. Referenda se zúčastnilo 90 % Albánců, všichni hlasovali pro osamostatnění a na jeho základě vyhlásili ve městě Struga autonomní republiku Ilirida. Následně po Makedonii vyžadovali uznání albánštiny, jako druhého úředního jazyka a chtěli být uznáváni, jako druhý národ, nikoliv jako pouhá menšina. V zemi panovala poměrně nestabilní politická situace s neustálými výboji Albánské menšiny. Zároveň se začal projevovat pokles životní úrovně, jako následek rozpadu Jugoslávie. Rostla nezaměstnanost, zvyšovala se kriminalita.⁶¹

První zemí, která uznala Makedonii, jako nezávislý stát, bylo Bulharsko, které však neuznalo jako národ Makedonce; ti jsou prý „Bulhaři hovořící západobulharským dialektem“. Makedonie se stala roku 1993 členem OSN. Od roku 2005 je kandidátskou zemí EU a už od roku 1996 žádá o členství v NATO, ale nejprve musí být vyřešen spor s Řeckem ohledně názvu. Řekové uvádí, že nechtějí, aby byl pleten s územím řecké Makedonie.⁶²

⁶¹ ROSŮLEK, Přemysl. *Makedonie*. s. 70-71.

⁶² RYCHLÍK, Jan a Miroslav KOUBA. *Dějiny Makedonie*. s. 255–258.

7. Vlastní práce

7.1 Statistiky počtů bulharských a makedonských Turků

Pro pochopení velikosti a významnosti turecké menšiny na balkánském území je důležité vědět, jak rozsáhlá je menšina a ve kterých oblastech se nachází.

7.1.1 Bulharsko

V současnosti žije v Bulharsku přes 7 000 000 obyvatel a jejich počet klesá v důsledku čím dál nižší porodnosti a vyšší úmrtnosti. V následující tabulce a grafu je znázorněn celkový počet obyvatel a počet tureckého obyvatelstva. Podle posledních úplných údajů je v zemi 9,41 % Turků.

Rok	Celkový počet obyvatel ⁶³	Počet Turků ⁶⁴
1885	850 000	180 217
1905	4 035 575	488 010
1920	4 846 971	520 339
1934	6 077 939	591 193
1946	7 029 349	675 500
1956	7 613 709	656 025
1965	8 227 966	780 927
1975	8 727 771	730 728
1992	8 487 317	800 052
2001	7 928 901	746 664
2016 ⁶⁵	7 127 822	- ⁶⁶

Obrázek 1 Vývoj počtu obyvatel v Bulharsku (1885-2016)⁶⁷

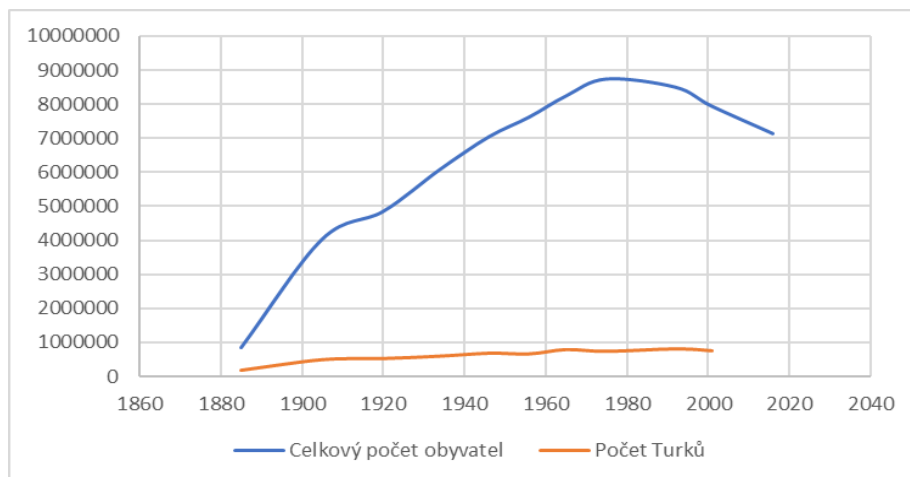
⁶³ National statistical institute, Population and housing census in the Republic of Bulgaria 2011, [online]. s. 8

⁶⁴ Národní statistický ústav [online].

⁶⁵ Skupina světové banky [online].

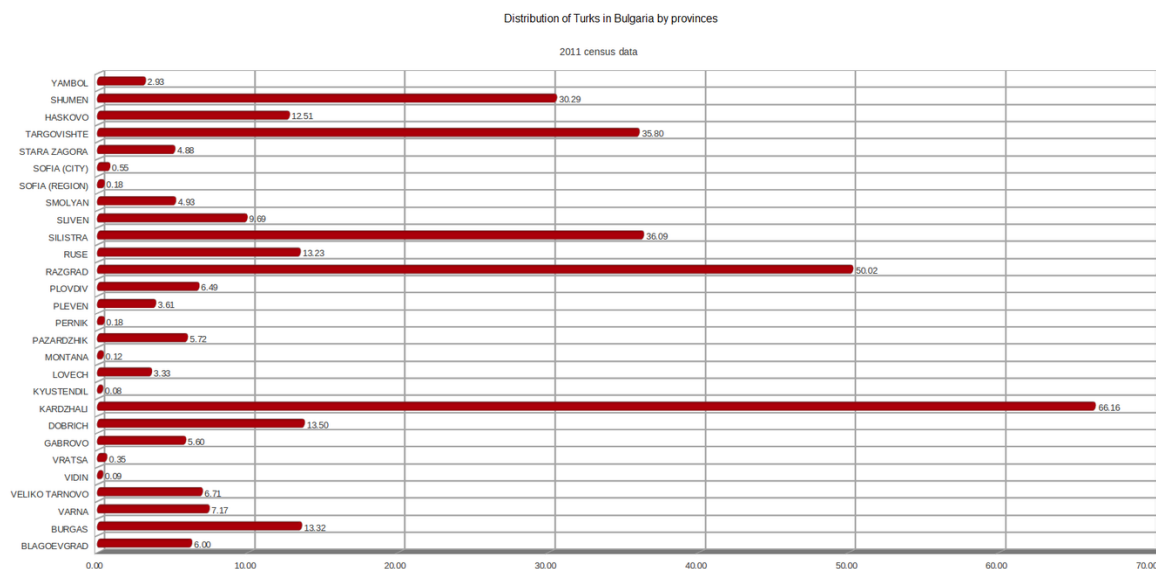
⁶⁶ Číslo není uvedeno z důvodu nedostatečného zdroje ke dni odevzdání práce.

⁶⁷ Vlastní zpracování.



Obrázek 2 Graf s vývojem počtu obyvatelstva v Bulharsku (1885-2016)⁶⁸

V níže uvedené tabulce i na obrázku je možné si povšimnout, že největší podíl bulharských Turků je v oblasti Kardzhali. To je zejména z historických důvodů, protože tato oblast byla na území Východní Rumélie, která dlouho spadala pod Tureckou nadvládu.⁶⁹



Tabulka 1 Procentuální podíl Turků z celkového obyvatelstva v jednotlivých oblastech Bulharska během sčítání obyvatel v roce 2011⁷⁰

⁶⁸ Vlastní provedení za pomoci údajů ze stejnojmenné tabulky.

⁶⁹ MARTÍNEK, Jiří. *Bulharsko*. s. 50–52.

⁷⁰ INFESTOR. *CC BY-SA 3.0* [online].



Obrázek 3 Mapa s rozmístěním tureckého obyvatelstva v Bulharsku⁷¹

7.1.2 Makedonie

V Makedonii v současnosti žije více než 2 000 000 obyvatel a jejich počet stále roste na rozdíl od tureckého obyvatelstva, jehož počet pomalu klesá. Největší růst počtu obyvatel byl mezi roky 1955 a 1985, kdy do země mířilo mnoho Albánců. Největší změna v počtu Turků byla krátce po roce 1948, kdy se Makedonie stala součástí socialistické Jugoslávie, která uzavřela smlouvu s Tureckem o odchodu Turků. Podle jugoslávských zdrojů odešlo ze země 80 000 Turků, podle tureckých bylo do země přijato 150 000 příchozích.⁷²

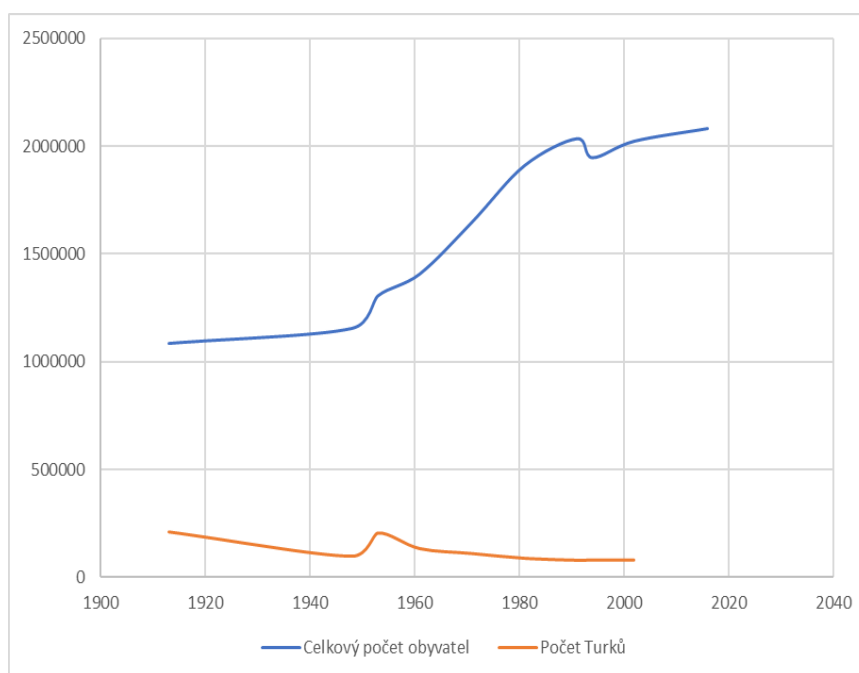
V následující tabulce a grafu je vidět celkový počet obyvatel a také počet Turků. Údaje jsou získány ze sčítání obyvatel. V roce 2002, kdy jsou naposledy úplné údaje, je patrné, že v zemi je pouhých 3,85 % Turků. I přes tento jejich poměrně malý počet je v Makedonii mnoho prvků ovlivněných islámem. Tyto prvky jsou podporovány i přítomností Albánců, Torbešů a dalších menšin muslimského vyznání.

⁷¹ CRN VOLK. *The Turks of Bulgaria* [online].

⁷² EVANS, Thammy. *Macedonia*. s. 44-45.

Rok	Celkový počet obyvatel	Počet Turků
1913	1 082 902	209 000
1948	1 152 986	95 940
1953	1 304 514	203 938
1961	1 406 003	131 484
1971	1 647 308	108 552
1981	1 909 136	86 591
1991	2 033 964	77 080
1994	1 945 932	78 019
2002	2 022 547	77 959
2016 ⁷³	2 081 206	- ⁷⁴

Tabulka 3 Vývoj počtu obyvatel v Makedonii (1913-2016)⁷⁵



Obrázek 4 Graf s vývojem počtu obyvatelstva (1913-2016)⁷⁶

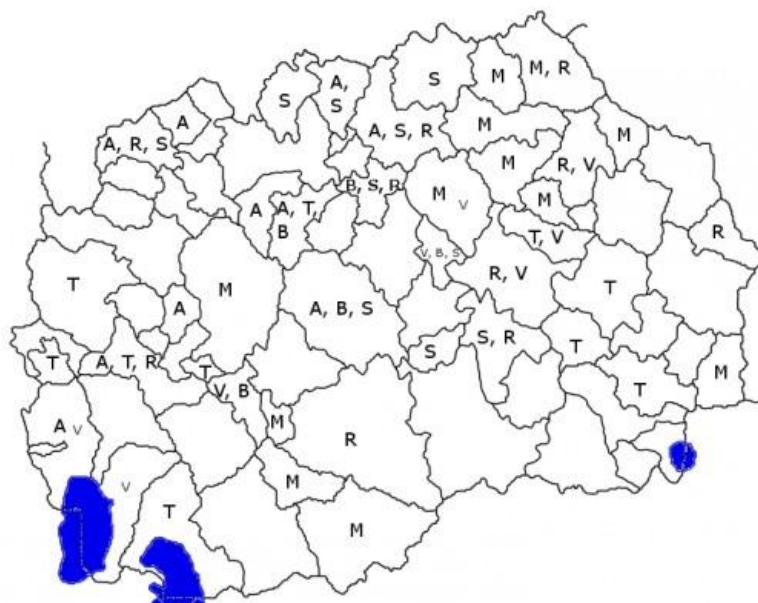
⁷³ Skupina světové banky [online].

⁷⁴ Číslo není uvedeno z důvodu nedostatečného zdroje ke dni odevzdání práce.

⁷⁵ ORTA KOVSKI, Vladimir. Interethnic Relations and Minorities in the Republic of Macedonia.

⁷⁶ Vlastní provedení za pomoci údajů ze stejnojmenné tabulky.

V mapce níže jsou zaznamenány etnika, které obývají danou oblast. V Makedonii je nejvíce Makedonců, na druhém místě jsou Albánci a na třetím Turci. Co se týče Turků, ti tvoří většinu v Plasnici s 98 % a v Centar Župě s 80 %. Dále jsou už v oblastech, kde tvoří menšinu. Legenda k mapce je následovná: M – Makedonci, A – Albánci, T – Turci, R – Romové, S – Srbové, B – Bosňáci, V – Vlaši.



Obrázek 5 Mapa rozmístění obyvatelstva v Makedonii⁷⁷

7.2 Historické události, které měly vliv na etnicitu Turků

7.2.1 Bulharsko

V Bulharsku se během dějin stalo mnoho událostí, které měly vliv na vnímání etnicity, a to jak u Turků, tak u Bulharů. Mnoho respondentů zmiňuje hlavně éru socialismu, která hodně poznamenala, jak je samotné, tak jejich rodiče a prarodiče, a to zejména v problematice asimilace. Bulharská vláda požadovala po Turcích změnu jmen z tureckých na bulharská. Pro menšinové obyvatele je problematika násilné bulharizace velice osobní, a ne všichni chtěli o tomto tématu mluvit.

⁷⁷ KOKAISL, P. *Etnické minority v Evropě*. s. 381-382.

Podle výpovědi několika respondentů je možno zaznamenat, jak negativní tato nucená změna jmen pro Turky byla. Khalimovi rodiče si museli jména během socialismu změnit a tuto skutečnost prožívali jako negativní zásah do jejich etnické identity. Hned, jak to bylo možné, si je nechali změnit zpět na turecká.⁷⁸ Respondent Selim říká, že během totality, v období nucené změny jmen, jeho rodina odešla do Turecka, protože v Bulharsku nebyla šťastná, ale asi po roce skončil v zemi totalitní vládní režim a jeho rodina se vrátila zpět. Selimova rodina, jako jedna z mnoha rodin, které odešly do Bulharska, odešla hlavně proto, že zde probíhala nucená změna jmen, nebylo možno mluvit turecky a bylo omezeno i praktikování náboženství.⁷⁹ Naproti tomu respondentka Eli byla v minulém režimu spokojená. Vyzdvihuje především to, že bylo v zemi bezpečno, že každý měl jistou práci a nebyly výrazné rozdíly mezi příjmy jednotlivých domácností. Eli také říká, že zná lidi, kteří byli nešťastní, protože nemohli dodržovat tradiční zvyklosti, oblékat se, jak byli zvyklí. Ženy byly omezovány v nošení šátků na hlavách, a hlavně ty starší to nechtěly přijmout, proto mnohdy nevycházely z domu.⁸⁰ Po skončení socialistického režimu si mnoho Turků změnilo svá jména zpět na turecká, čímž znovunabyli svou ztracenou identitu. Muslimové mají své jméno spjata s Koránem a zemře-li člověk, představuje se během posledního soudu Alláhovi. Avšak když se bude jmenovat jinak, jeho duše nenajde klid a bude navždy bloudit mezi dvěma světy.⁸¹

Důkazem toho, jak drastická byla změna jmen pro Turky, je i čin Tureckého básníka Mehmeta Karahüseyinova žijícího v Bulharsku, který se na protest proti této formě asimilace upálil. Poté byl pět let v kómatu a roku 1990 zemřel.⁸²

Kromě změny jmen byla popsána ještě jiná událost. Respondent Efe uvedl, že jeho rodiče a prarodiče se mu zmiňovali o minulém režimu takto: „*Jakmile začal socialistický režim, nastal veliký problém se sháněním potravin i jiného zboží. A s Turky nechtělo většinové obyvatelstvo nic sdílet. Babička říkala, že slyšela příběhy, kdy Bulhaři přidávali*

⁷⁸ Respondent Khalim, srpen 2016.

⁷⁹ Respondent Selim, srpen 2016.

⁸⁰ Respondentka Eli, srpen 2016.

⁸¹ ZAJÍCOVÁ, Naděžda. *Situace bulharských mohamedánů, Pomáků od dob Osmanské říše do roku 1989* [online].

⁸² Respondent Özcan, leden 2018.

do mouky skelný prach a tuto směs prodávali Turkům, kteří pak pomalu a bolestivě umírali.“⁸³

Dalším zásahem do života některých Turků byl mimořádně krutý pracovní tábor Belene, do kterého se během socialismu dostávali političtí vězni, intelektuálové a Turci.⁸⁴ Vězni se do lágru mnohokrát dostali bez soudu. V současnosti je na ostrově památník připomínající oběti socialistického režimu.⁸⁵

Dalo by se předpokládat, že s koncem socialismu skončí i bulharizace menšin. Respondent Ozan tento předpoklad vyvrací svým tvrzením: „*Od začátku demokratického režimu nás stát, jako menšinu, nijak nepodporuje. Nepřichází s žádnou iniciativou, naopak se spíše chová negativně ve věci Turků. Kulturní asimilace bohužel pokračuje, jen bez nátlaku, který byl v minulém režimu.*“⁸⁶

7.2.2 Makedonie

Co se týče Turků v Makedonii, nebyli během doby, kdy byli součástí socialistické Jugoslávie tolik utlačováni. I když režim nijak nepodporoval menšiny ani náboženství, lidé měli během této éry možnost mít své kulturní organizace.

Většina dotazovaných Turků v Makedonii vzpomíná na socialismus poměrně pozitivně anebo alespoň ne s nějakou příliš negativní vzpomínkou. Především v tom smyslu, že každý měl práci, což bylo pro dotazované důležitější než to, že nemohli navštěvovat mešity a nemohli se svobodně vyjadřovat. Čehož si na druhou stranu v současnosti váží.⁸⁷ Jiní zase říkají, že v tuto dobu nesměli mluvit turecky na veřejnosti, že neměli žádnou svobodu, a proto jsou rádi, že už socialismus není.⁸⁸ Celkově však éru socialismu nehodnotí nijak extrémně negativně a s pocitem, že by na jejich menšinu byl vyvíjen jiný tlak než na většinové obyvatelstvo. Jelikož Makedonie ještě není součástí Evropské Unie, má složitější cestování do zahraničí. Když byla součástí Jugoslávie, občané

⁸³ Respondent Efe, březen 2017.

⁸⁴ Respondent Ozan, leden 2018.

⁸⁵ NOVÁK, Martin, Tábor Belene [online]. *Aktuálně.cz*.

⁸⁶ Respondent Ozan, leden 2018.

⁸⁷ Respondent Ahmed, březen 2017.

⁸⁸ Respondent Baki, březen 2017.

mohli na jugoslávském území volně cestovat.⁸⁹ I to uvedl jeden z respondentů jako důvod, proč byl v minulém režimu spokojenější.

Během roku 1948, kdy měla Jugoslávie smlouvu s Tureckem o „navrácení“ Turků do Turecka, jich tam mnoho odešlo, protože v Turecku očekávali lepší životní podmínky, než v socialistické Jugoslávii, kde měli mnoho restrikcí v podobě zákazu turečtiny, náboženství a asimilační politiky.⁹⁰

7.3 Vzdělání

7.3.1 Bulharsko

Ještě v roce 1875 bylo v Bulharsku 2 700 tureckých základních škol a necelé dvě stovky škol středních. Bylo to závislé i na tom, že úředním jazykem byla turečtina, jelikož do roku 1878 měla nad územím nadvládu Osmanská říše. Postupně se počet tureckých škol v zemi snižoval a o čtyřicet let později už zde bylo jen něco málo přes 1 200 škol. Úbytek škol byl nejspíš způsoben hlavně tím, že byly financovány pouze tureckou minoritou. Po první světové válce školám začal finančně přispívat stát a jejich počet vzrostl na 1 700. Během socialismu byly školy znárodněny a s nástupem Todora Živkova k moci byla na těchto školách zavedena bulharština jako jazyk výuky a turečtina se stala nezákonnou. Turecké děti mezi sebou nemohly mluvit turecky ani mimo vyučování.⁹¹ Po pádu režimu už obnoveny nebyly pro nedostatek finančních prostředků v oblasti vzdělávání.⁹² Alespoň je zde v bulharských školách možnost volby turečtiny stejně, jako například angličtiny nebo němčiny, avšak aby byla turečtina otevřena, musí být v ročníku alespoň 10 tureckých dětí. Problém může nastat v případě, kdy rodič chce, aby dítě rozvíjelo svůj mateřský jazyk, kterým je turečtina a zároveň aby se naučilo nový cizí jazyk. Varianta plnohodnotného studia dvou cizích jazyků zároveň, za který je turečtina oficiálně považována, je totiž nepřípustná. Musí si proto příslušníci turecké minority rozmyslet, co bude dítě studovat. Je možné vybrat si variantu, kdy bude dítě studovat turečtinu jednou

⁸⁹ Respondent z Gorné Banjice, září 2017.

⁹⁰ Respondent Ahmed, březen 2017.

⁹¹ SULEIMAN, Yasir. *Language and identity in the Middle East and North Africa*. s. 103-104.

⁹² Respondent Ozan, leden 2018.

týdně a třeba angličtinu dvakrát týdně, ale v některých ročnících bude muset zvolit opravdu jen jeden jazyk. Na střední škole si studenti volí studovaný obor a chtějí-li studovat turečtinu, je to opět na úkor studovaného oboru. Od roku 1990 se snažili prosadit alespoň právo na dobrovolnou víkendovou anebo odpolední výuku turečtiny ve školách. To jim nakonec bylo umožněno.⁹³ Na zlepšení situace přispívá turecká ambasáda. Pracují hlavně na nových osnovách výuky turečtiny a na tom, aby každý student měl kvalitní učebnice.⁹⁴

V zemi jsou tři muslimské školy, a to v místech, kde je vysoká koncentrace Turků, v Ruse, Shumenu a Momčilgradu. Je v nich kombinována světská a náboženská výuka, která je však v bulharštině.⁹⁵ Tyto střední školy jsou soukromé a je v nich možnost studovat turečtinu bez omezení. Dále je zde možnost studovat arabštinu a západní jazyk (angličtina, španělština, francouzština atd.). Další dvě školy, kde se dá studovat turečtina, aniž by omezovala ve studiu jiného předmětu, jsou v Sofii.⁹⁶

7.3.2 Makedonie

V Makedonii je na tom vyučování v turečtině mnohem lépe než v Bulharsku. Jelikož je turečtina uznána oficiálním jazykem turecké menšiny, je zde zcela běžné chodit do turecké školy a nemít tak povinnost učit se pouze v makedonštině. V zemi je několik soukromých základních škol, které už svým názvem Mustafa Kemal Atatürk napovídají, že jsou turecké. Jelikož je v současné politice velké zastoupení Turků, většina školních učebnic je přeložena do turečtiny. Avšak některé používané učebnice jsou v makedonštině, takže je učitelé překládají žákům během vyučování. Jak turečtí, tak albánští studenti mají v celkovém součtu více hodin, než studenti makedonští a je to zapříčiněno právě rozdílností jazyka. Menšinoví studenti se musí kromě cizích jazyků, jako jsou angličtina, němčina či španělština učit také makedonštinu. Proto mají obvykle o 2 až 3 hodiny týdně více, které pokryje právě makedonský jazyk.⁹⁷

První turecká škola byla v Makedonii otevřena roku 1944. V současnosti je zde přes 60 škol, ve kterých je vyučováno v turečtině. Nejsou to pouze základní školy, ale také

⁹³ MUTLU, Emel. Mother tongue education of Turkish minority in Bulgaria. s. 372.

⁹⁴ The Human Rights of Muslims in Bulgaria in Law and Politics since. s. 103, 106.

⁹⁵ Respondentka ze Shumenu, srpen 2016.

⁹⁶ The Human Rights of Muslims in Bulgaria in Law and Politics since 1878. s. 107.

⁹⁷ Respondent Ergin, leden 2018.

lycea, technická škola a různé další odborné směry. Ve Skopje a v Bitole jsou univerzity, kde je vyučováno v turečtině. A kromě těchto státních škol jsou v zemi také ty soukromé.

Na tom, aby byli Turci v Makedonii dobře a kvalitně vzděláváni se podílí i Turecko, a to především skrze organizaci Tika, která podporuje všechny Turky, kteří nežijí v Turecku. V současnosti v Makedonii například přispěla na výuku v podobě počítačů, projektorů a tiskáren pro katedru tureckého jazyka a literatury na Univerzitě Cyrila a Metoděje ve Skopje. Tam se v minulosti podílela i na výstavbě budovy.

Jelikož je turecká minorita poměrně malá v porovnání s makedonskou většinou anebo albánskou menšinou, která má početně více obyvatel, v tureckých školách dochází ke kombinované výuce více ročníků. Jak na příkladu uvedl respondent Ergin: „*Žiju ve městě Struga a v mém ročníku základní škole jsme byli jen tři, ale měli jsme spojené vyučování s další třídou. Učitel si musel rozdělit, komu se kdy bude věnovat. Třídy byly spojeny následovně – první s druhou, třetí se čtvrtou, pátá se šestou a sedmá s osmou.*“⁹⁸ V současnosti je v Makedonii i devátá třída. Dále Ergin popisuje, jak je dělena výuka ve smíšených třídách. Díky tomu, že studentů je v ročníku průměrně šest, tak tolik nestrádají, jako kdyby jich bylo kolem 30, jak tomu je běžně. Avšak na druhou stranu učitel se každému ročníku může věnovat jen polovinu vyučovací hodiny, takže 20 minut. Mezitím, co například žákům 7. třídy vysvětluje zákonitosti Pythagorovy věty, žákům 6. třídy zadá studování tématu záporných čísel. Po 20 minutách se žákům 7. třídy zadá slovní úkoly a samostatné příklady a se žáky 6. třídy diskutuje téma a vysvětluje nepochopené. Negativum může být ztrácení pozornosti a soustředěnosti jednotlivců, ale jistým pozitivem je naučení se samostatnosti a samostudia.⁹⁹

Mnoho makedonských Turků zmiňuje jako významné datum 21. prosince, protože na tento den připadá svátek oslavující turecké vzdělávání a turecký jazyk.¹⁰⁰

7.4 Jazyk

Jazyk, jakožto téměř nejdůležitější prvek k definici etnické skupiny zaznamenal během historického vývoje mnoho změn. Jeho součástí je neodmyslitelně písmo.

⁹⁸ Respondent Ergin, leden 2018.

⁹⁹ Respondent Ergin, leden 2018.

¹⁰⁰ Respondentka Havva, leden 2018.

V současnosti se k zapisování turečtiny používá latinka, a to od 1. listopadu 1928, kdy Turecko vyměnilo arabskou abecedu za latinku. V návaznosti na Turecko měnili písmo i Turci v jiných zemích. Proces trval dlouho a byl poměrně náročný. Od roku 1936 byla latinka Turkům zakázána a ti museli opět používat arabské písmo (v některých vesnicích však tajně latinku stále používali i ve školách), tento zákaz vydržel pouhé dva roky a po roce 1938 Turci opět získali právo latinku používat.¹⁰¹

7.4.1 Bulharsko

Většina Turků mluví doma turecky a na veřejnosti bulharsky.¹⁰² Mluví se zde neoficiálním tureckým dialektem, ve školách je však vyučována oficiální turečtina. V Bulharsku jsou používány dva druhy dialektu – jihovýchodní a v okolí Kardzhali. Příklady rozdílů jsou uvedeny v tabulce níže na příponě v přítomném čase.¹⁰³

Formální turečtina	Jihovýchodní dialekt	Kardzhalský dialekt
-yorum	-yirin	-værin
-yorsun	-yisin	-væsin
-yor	-yiri	-væri

Tabulka 4 Rozdíly mezi oficiální turečtinou a makedonskými dialekty turečtiny

Co se týče rozdílů mezi oficiální turečtinou a turečtinou užívanou v Bulharsku, není znatelný rozdíl ve slovech, ta jsou stejná, jen někdy nejsou užívána tak moderní, jako v Turecku. Rozdíl je zaznamatelný spíše ve skladbě vět a v intonaci, tudíž v celkovém přízvuku.¹⁰⁴

Na každém úřadě v oblastech, ve kterých žijí bulharští Turci, pracuje alespoň několik lidí, kteří mluví turecky. Právě pro případ, že by někdo potřeboval něco vyřídit a nemluvil bulharsky.¹⁰⁵ Mezi lidmi, kteří by potřebovali pomoci s překladem do turečtiny patří především starší generace, která neumí plynule bulharsky. Většinou spíše ženy, které

¹⁰¹ MUTLU, Emel. Mother tongue education of Turkish minority in Bulgaria. s. 369.

¹⁰² Respondent z Kardzhali.

¹⁰³ EMINOV, Ali. *Turkish and other Muslim minorities in Bulgaria..*

¹⁰⁴ Respondentka Anil, listopad 2017.

¹⁰⁵ Respondent z Kardzhali, srpen 2016.

zůstávaly ve vesnicích, pěstovaly tabák a staraly se o děti, zatímco muži už v minulosti jezdili za prací do větších měst, jako jsou Sofia nebo Plovdiv, kde se právě kvůli práci potřebovali dorozumět jazykem většiny.¹⁰⁶ V 50. letech bylo zjištěno, že asi třetina tureckých dětí nenavštěvuje základní školu a jsou negramotné.¹⁰⁷ I to může být důvodem, proč lidé, kteří v tuto dobu byli dětmi, v současnosti potřebují bulharské překladatele na úřadech.

Jedním z důležitých aspektů, který udržuje turecký jazyk v aktivním užívání je rozhodně to, že Turci žijí pospolu, ať už ve vesnicích anebo ve městech, kde obývají stejnou čtvrť. Zdrojem podpory jazyka může být i turecký tisk vycházející v Bulharsku a dostupný menšině. Ač tiskovin v zemi nevychází mnoho, jsou hojně kupovány alespoň ty, které zde jsou. Dalším aspektem jsou stále trvající rasistické útoky většiny na menšinu.¹⁰⁸ Tento etnický konflikt, ač je ve své podstatě negativním, může udržovat utlačovanou skupinu sjednocenou a v pocitu sounáležitosti ke své etnické identitě.

7.4.2 Makedonie

Od roku 2001 je turečtina oficiálně uznána, jako jazyk turecké minority na makedonském území. Makedonští Turci tedy mluví především turecky, ale jsou i případy, kdy se skupina nebo jednotlivci přizpůsobili jazyku většinového obyvatelstva v místě, kde žijí. Tím není myšlena pouze makedonština, ale také albánština, která je užívána hlavně na západě země. Mnoho Turků aktivně užívá jak turečtinu, tak makedonštinu.¹⁰⁹

Turci, kteří mluví turecky nepoužívají oficiální spisovnou turečtinu. Jejich jazyk obsahuje prvky makedonštiny, albánštiny a řečtiny, což z jazyka vytváří speciální makedonskou turečtinu.¹¹⁰ U některých slov mají pozměněné předpony, u jiných přípony a některá mají jen změněné písmeno anebo diakritické znaménko. Obecně však platí, že mají jiný přízvuk, na základě kterého jde oficiální a makedonská turečtina rozeznat.¹¹¹ Makedonská turečtina se odlišuje historicky. Více navazuje na Osmanskou turečtinu a

¹⁰⁶ Respondent Özcan, leden 2018.

¹⁰⁷ SULEIMAN, Yasir. *Language and identity in the Middle East and North Africa*. s. 105.

¹⁰⁸ Respondent Ozan, leden 2018.

¹⁰⁹ MINAHAN, James. *Miniature empires: a historical dictionary of the newly independent states*. s. 173.

¹¹⁰ Respondentka Eli, srpen 2016.

¹¹¹ Respondent Ahmed, respondent Baki.

neprošla tolika reformami, jako oficiální turečtina.¹¹² V následující tabulce je uvedena věta v oficiální a v makedonské turečtině a také slovo škola.

Česky	Zítřa jdu do Istanbulu. ¹¹³	škola ¹¹⁴
Makedonská turečtina	Gicim yarin Istanbula.	mektep
Oficiální turečtina	Yarin Istanbula gidicem.	okul

Tabulka 5 Rozdíly mezi makedonskou a oficiální turečtinou

Co se týče měst, mají mnohdy naprosto jiné názvy v turečtině a v makedonštině. Je to zejména proto, že po konci osmanské nadvlády byly měněny názvy vesnic i měst z tureckých na makedonská. Turci je však stále nazývají tak, jak byli zvyklí z dob minulých. V následující tabulce jsou uvedeny příklady některých měst.¹¹⁵

Česky	Makedonsky	Turecky
Tetovo	Тетово	Kalkandelen
Skopje	Скопје	Üsküp
Bitola	Битола	Manastır
Kičevo	Кичево	Kırçova

Tabulka 6 Příklady rozdílů mezi makedonskými a tureckými názvy měst¹¹⁶

7.5 Kulturní spolky a organizace

7.5.1 Bulharsko

V Kardzhali je kulturní institut a ten má v rámci svého programu i ochranu turecké kultury a tradic, jako jsou turecké tance a písně. Každý rok zde organizují tři folklorní festivaly, kde vystupují Turci, Řekové, případně i hosté z dalších zemí. Jedním z nich je Festival balkánské hudby, kde vystupují pouze zahraniční skupiny. Dalším je Mezinárodní

¹¹² Respondent ze školy, září 2017.

¹¹³ Respondentka Elvia, září 2017.

¹¹⁴ Respondent Bacent, září 2017.

¹¹⁵ Respondent Efe, prosinec 2017.

¹¹⁶ Vlastní zpracování.

festival Kardzhali, na kterém vystupují, jak skupiny tuzemské, tak zahraniční. Třetím festivalem je Trdlik, který je organizován za pomoci Krug Youth Center. Tento festival je věnován tradiční pletené turecké ponožce. Jsou během jeho trvání konány závody, kdo uplete největší ponožku, je tam výstava ponožek, prodávají se, můžete se je naučit plést. V září roku 2016 byl již 11. ročník tohoto oblíbeného festivalu. Předešlého roku byla změna, a kromě žen soutěžili v pletení ponožek i muži. Na ohni tam vaří tradiční jídlo Kiškeek, které je ze žita, rýže a kuřecího masa.¹¹⁷

V Shumenu je také kulturní organizace zaměřující se na hudbu, folklor, divadlo a další oblasti kultury, ne však pouze na tureckou menšinu, ale na všechny skupiny. V rámci organizace fungují i čítárny, o kterých je psáno níže. Organizace také podporuje lidi, kteří se během socialismu odstěhovali z Bulharska do Turecka.¹¹⁸

Krug Youth Center je umělecká organizace působící v Bulharsku od roku 2002 se sídlem v turecké vesnici Duzhovnica, která leží blízko města Kardzhali. V této organizaci se zajímají především o výtvarné umění a fotografii, ale v minulosti pořádali také recitační vystoupení, snaží se dělat osvětu o spolupráci s menšinami, účastní se výstav a spolu s městem Kardzhali pořádají každoročně festival Trdlik.¹¹⁹ Sekundárně se organizace věnuje Turkům a je zaměřena také na život ve vesnici, ve které má sídlo. V této vesnici je mnoho sirotků, protože téměř ve vesnici je pahorek, na který se chodili modlit místní, aby přivolali déšť. A když se jednou modlili, udeřil do nich blesk a zahynulo zde 12 lidí, což způsobilo, že mnoho dětí osirelo. A proto se organizace snaží dětem obstarat zábavu, naučit je, jak se starat o ovce a další místní zvířata, pěstovat potraviny atd.^{120,121}

Organizace se snaží spolupracovat s menšinami, protože si uvědomuje, jak je to důležité a nikdo jiný to v této oblasti nedělá. Jednotlivé skupiny pracují jen samy se sebou – Bulhaři s Bulhary, Turci s Turky, Arméni s Armény. Krug Youth Center se snaží tyto bariéry prolomit a rozvinout spolupráci kromě Turků i s Armény, Romy. Kromě

¹¹⁷ Rozhovor na radnici v Kardjali s několika respondenty.

¹¹⁸ Respondent ze Shumenu.

¹¹⁹ Respondentka Galina Dimova.

¹²⁰ Respondentka Miladina, srpen 2016.

¹²¹ PIRONSKA, Rositsa, Svetlina DENOVA, Elitsa MAVRODINOVA, Galina DIMOVA a Deyana ROBERT. *Art Horizons: Village of Duzhdovnitsa*. Art Horizons [online].

spolupráce na lokální úrovni spolupracuje také se zahraničními organizacemi v Barceloně, Londýně a Palermu.¹²²

Čítárna je speciální instituce, která má v současnosti formu občanského sdružení. Čítárny vznikly v 50. letech 19. století jako světská komunitní centra, která měla za úkol rovnocenně zapojovat všechny skupiny obyvatel bez jakékoliv formy diskriminace. I proto se Čítárna stala jednou z nejrespektovanějších institucí, která hrála významnou roli v procesech národního utužování a modernizace. Během socialistického režimu byla v Čítárnách snaha o potlačení projevů minorit. Ale po roce 1996 už v nich nikdo omezován nebyl, naopak všichni byli podporováni ve svém rozvoji. V současnosti je v Bulharsku asi 3600 Čítáren podporujících národní blahobyt a prospěch bulharského státu. Díky tomu, že jsou rozmístěny po celé zemi, mohou být otevřené opravdu každému a přináší vyšší prospěch všem vrstvám obyvatelstva.^{123,124}

7.5.2 Makedonie

V Makedonii je mnoho neziskových organizací a projektů, které se týkají menšin, včetně té turecké. Vybrány jsou zde jen ty, o kterých se zmínilo více respondentů a uvedli, že jsou pro ně tyto organizace významné, protože udělaly něco pro ně samotné anebo pro jejich blízké. Kromě těch vyjmenovaných je v zemi řada institucí pořádajících každoročně folklorní festivaly, které jsou v zemi oblíbené. Účastní se jich i lidé z jiných zemí, ve kterých se nachází turecké menšiny, například z Ruska a Srbska.¹²⁵

Tika je turecká organizace, která vytváří programy na udržení jak kulturního dědictví, tak školství a ekonomického rozvoje. Funguje od roku 1992 a podílí se na mnoho projektech ve více než 170 zemích včetně Makedonie. Má zájem na zachování turecké tradice pro další generace, a proto vytváří a podporuje mnoho projektů pro tuto menšinu. V Makedonii kromě výše zmíněné podpory univerzity Cyrila a Metoděje ve Skopje podporuje i výstavbu

¹²² Respondentka Galina, srpen 2016.

¹²³ Z dokumentu poskytnutém Gökay Gülerem, tureckým respondentem.

¹²⁴ Respondentka ze Shumenu, srpen 2016.

¹²⁵ Respondentka z Plasnice, září 2018.

a udržování a rekonstrukce mešit a také renovaci dětské nemocnice. Kromě všelijakých programů organizace pomáhá i během živelných katastrof, jako tomu bylo například v roce 2015 při povodních ve vesnici Shipkovicu poblíž města Tetovo. Tika je pro Makedonii velice významnou organizací. Na otevření nově zrenovované dětské nemocnice pod vedením Tiky byl pozván makedonský prezident, který při této příležitosti veřejně poděkoval prezidentovi Tiky za přínos makedonskému rozvoji.¹²⁶

O prospěšnosti jednoho projektu Tiky se zmínila i respondentka Havva: „*Moje teta žije v Yurukské¹²⁷ vesnici, kde neměli tekoucí vodu, ale před pár lety měla Tika projekt, kdy jim tam zavedli potrubí s pitnou vodou. Kromě toho jim tam postavili i skleníky, aby mohli snáze pěstovat ovoce a zeleninu. Pro některé oblasti je organizace hodně důležitá.*“¹²⁸

Namik efendi je turecké sdružení pro vzdělávání, kulturu, umění a sport. Sdružení bylo založeno v roce 2002 se sídlem v Gorné Banjici, což je předměstí Gostivaru, které je téměř ze 100 % osídlena Turky. Namik Efendi vydávalo lokální časopis Dere, který informoval místní, co se událo, děje a co se bude dít v dohledné době, zejména v oblasti kulturních a sportovních akcí. Organizace sídlila v místní základní škole a podporovala žáky této školy. Byly organizovány folklorní vystoupení dětí i dospělých a obecně podporovala tureckou kulturu. V současnosti organizace není aktivní, zejména kvůli nedostatku finančních prostředků. „*Jsou vyzýváni lidé, aby naši organizaci podpořili. Ale tohle je hodně chudý kraj a lidé jsou rádi, když mají sami co jíst.*“¹²⁹ Uvedl Nagip Sali, který byl jedním ze zástupců organizace.

7.6 Názory menšiny na udržování jejich kultury

7.6.1 Bulharsko

Stejně, jako žijí Turci v různých oblastech Bulharska a v různém poměru s ostatním obyvatelstvem, tak mají i různé názory na vnímání své skupiny, dodržování tradic a

¹²⁶ TIKA: Turkish Cooperation and Coordination Agency [online].

¹²⁷ Poznámka: Yurukové jsou polonomádští Turci žijící v horách na západě země. Kromě Makedonie žijí i v Turecku, Iránu a na Kypru.

¹²⁸ Respondentka Havva, leden 2018.

¹²⁹ Respondent Nagip, září 2017.

obecného udržování kultury. Například je rozdíl ve vnímání mezi Turky žijícími na severu země, kde je rozvinutější ekonomika, průmysl a podnikání a Turky žijícími na jihu, kde je spíše zemědělství, v létě zároveň také větší teplo a sucho. Na severu žijí Turci ve městech spolu s Bulhary a v těchto oblastech podíl Turků není většinový. Naopak na jihu země, v části, která dříve byla součástí Turecka, žijí Turci poměrně odděleně od Bulharů, je zde i v současnosti mnoho vesnic, do kterých není zavedeno vodovodní potrubí.

Turkyně žijící v Ruse na severu Bulharska říká, že v jejím městě nemají v současnosti žádné turecké festivaly a že obecně upadá u mladších generací zájem rozvíjet tureckou kulturu. Tuto skutečnost potvrzuje na příkladu sebe a své babičky, kdy babička chtěla respondentce dát tradiční turecké svatební šaty, ale ta si raději vybrala moderní, na kterých není zjevná příslušnost k dané minoritě. Během svátků, které se od těch v Turecku odlišují tím, že jsou víc kulturní, než náboženské vaří tradiční turecká jídla a zvou na oslavy i své křesťanské sousedy, se kterými slaví i Vánoce a barví vajíčka na Velikonoce. V této oblasti nejsou příliš nábožensky zaměřeni, a co se týče etnické identity, mluví o sobě jako o bulharských Turcích.¹³⁰ Stejně tak další respondentka z Ruse uvádí, že nezná mnoho lidí, kteří ctí tradice a cítí se jako Turci. „*Znám mnoho Turků, kteří dominantně používají bulharštinu se svými rodinami i na veřejnosti. Turečtinu používají většinou jen když jsou pozváni jako hosté na nějakou významnou tureckou událost.*“¹³¹

Dalším respondentem je vysokoškolský student. Ten popisuje bulharské Turky, jako skupinu, která téměř vůbec není zaměřená nábožensky. Ve srovnání s Tureckem jsou například ženy uvolněnější v tom, že z pravidla nenosí hijáb. Celkově popisuje současné postavení žen ve společnosti, jako ucházející. Mají kvalitní vzdělání a není mezi nimi a muži taková diskriminace, jako v Turecku. Bulharští Turci se chápou více jako Evropané než jako Turci.¹³²

Naproti tomu respondenti z Kardzhali zmínili, že se pravidelně účastní festivalu Trdlik i dalších festivalů v zemi, poslouchají tradiční hudbu, turecky mluví doma i na veřejnosti a celkově mají dobrý vztah k udržování kultury.¹³³

¹³⁰ Respondentka Anil, leden 2018.

¹³¹ Respondentka z Ruse, prosinec 2017.

¹³² Respondent Ozan, leden 2018.

¹³³ Respondent Selim, Respondent Khalim, srpen 2016.

7.6.2 Makedonie

V Makedonii žije turecké obyvatelstvo většinou pospolu, i když to z mapy může vypadat jinak. Obývají stejné vesnice, předměstí anebo konkrétní čtvrti ve městech. Drží se spolu, aby mohli společně ctít tradice a zvyky, které si nesou z dob Osmanské říše.

Respondent Baki se cítí jako makedonský Turek a říká, že jediné, na čem mu záleží je turecký jazyk, kterým bude moci mluvit doma i ve škole, bude mít turecké vyučování a bude moci navštěvovat mešity. Vzhledem k tomu, že je v současnosti Makedonie demokratickou zemí, je mu to umožněno, a proto je v zemi spokojený.¹³⁴ Pro respondenta Ahmeda je také důležitá turečtina, a to už proto, že v minulosti jim byla zakazována.¹³⁵ Další respondent uvedl, že je pro něj důležité, že může mít turecké jméno a ctít náboženské svátky.

Co se týče udržování kultury, respondent Baki tvrdí, že se Turci stále snaží ctít své tradice stejně, jako to dělali otomanští Turci před lety. „*Stejně žijeme, máme stejné svatby, svatební i folklorní oblečení, jíme stejná jídla.*“¹³⁶ „*Posloucháme tradiční hudbu, která se jmenuje Rumeli Türküleri. Většinou hraje na svatbách. Máme tradiční folklorní oblečení, nejznámější se jmenuje Çinkan, který nosí většinou dívky/ženy během svatebního ceremoniálu.*“ Makedonští Turci stále jí stejná jídla, jako za otomanské vlády, jako je guláš, který je prý podobný tomu maďarskému, kebab, který je prý odlišný od toho v Turecku a dezert nazývaný Kaymaçina.¹³⁷ Obecně makedonští Turci hodně vyzdvihují tradiční jídla. Mají tady sladkou baklavu, ajvar z papriky, pečivo pite, které je plněné masem, sýrem, špenátem anebo fazolemi, kačamek, což je kukuřičná kaše, která se jí s ovčím jogurtem.¹³⁸

Turci v Gostivaru a v Gorné Banjici se navíc vymezují vůči Albáncům, kterých je v této oblasti hodně. Říkají, že jejich ženy se oblékají jinak než ty albánské, že nosí tmavší oblečení, sukně, jsou zahalené, nenosí výstřední vzory a jsou většinou doma a na ulicích je moc nepotkáte. Také popisují, že jsou zvyklí na tradiční turecké svatby, které trvají několik

¹³⁴ Respondent Baki, březen 2017.

¹³⁵ Respondent Ahmed, březen 2017.

¹³⁶ Respondent Baki, březen 2017.

¹³⁷ Respondent Ahmed, březen 2017.

¹³⁸ Respondenti z Gorné Banjice, září 2017.

dní a nosí se na nich tradiční oblečení. Muži nosí turecké vesty (cepken) a ženy tuniky (kaftan) se zlatým vyšíváním nazývajícím se sirma iplik.¹³⁹

Turci v Makedonii jsou podle Bakiho velice věřící, navštěvují mešity, ctí měsíc Ramadan a drží tradice. Ramadanu se zde říká Ramazan. „*J sme věřící lidé, jsem hrdý, že jsem muslim. Ale nemodlím se a občas piju alkohol. Stejně tak mí přátelé.*“¹⁴⁰

Další respondent uvedl, že i když je poloviční Turek, k těmto kořenům se vůbec nehlásí. Jako důvod uvedl zejména současnou politickou situaci v Turecku.¹⁴¹ Jiní naopak říkali, že kdyby mohli, vrátili by se do Turecka, hlavně kvůli lepší ekonomické situaci.¹⁴²

Problémem může být, že mladší lidé nemají takový zájem o kulturu, jako ti starší, kteří zažili socialismus a ví, jak je důležité si udržovat kulturu, která může být vládou potlačována či zakazována.

7.7 Pohled většiny na menšinu

7.7.1 Bulharsko

Stejně, jako tomu bylo u pohledu menšiny na sebe samou, tak i u pohledu většiny na menšinu záleží na tom, v jaké části země dotazovaní žijí. Na severu země jsou obecně Bulhaři Turkům více otevření a v nadneseném slova smyslu se zdá, že někdy ani neví, že v jejich blízkosti turecká menšina žije.

Respondentka z Ruse uvádí, že někdy rozdíl mezi Turky a Bulhary ani nejde poznat. Rozhodně tedy ne na první pohled. Při bližším zkoumání je možné si všimnout, že mají jiný jazyk, zvyky, náboženské svátky a někdy i jinou mentalitu. „*I přes všechny tyto prvky, které nejsou viditelné a Turci tudíž nijak nevyčnívají mezi Bulhary, je podle minulých statistik i podle televizních zpráv jasné, že stále dochází k rasistickým výbuchům vůči turecké menšině v zemi. Turci jsou většinou negativně diskriminováni i co se týče práce a vzdělání.*“¹⁴³ Následně respondentka uvedla, že ji přijde hloupé odsuzovat skupinu

¹³⁹ Respondentka z Plasnice, září 2018.

¹⁴⁰ Respondent z Gostivaru, březen 2017.

¹⁴¹ Respondent z Ohridu, září 2017.

¹⁴² Respondentka z Plasnice, září 2017.

¹⁴³ Respondentka z Ruse, listopad 2017.

za něco, co její předci udělali před X lety a lidé, kteří v současnosti žijí s tím nemají nic společného.

„V Shumenu nejsou žádné speciální programy zaměřené na Tureckou menšinu, protože zde nejsou zapotřebí. Turci se zde naprosto asimilovali a problematickou skupinou jsou Romové. Menšiny jsou zde celkově podporovány, protože je zapotřebí zachovávat jejich kulturu a je důležité přijímat rozdíly než jít proto nim. Je třeba vést dialog k porozumění problematice minorit.“¹⁴⁴ Další respondentka ze Shumenu se shoduje s kolegyní a dodává: „Všichni věřící lidé, jsou dobří. I přes rozdílnost ve víře máme mnoho společného. Nezáleží ani na tom, co kdo nosí, neměly by se dělat předsudky. Máme tady speciální píseň, která se jmenuje Bulharský guláš a je zpívána v šesti jazycích, jako symbol podpory menšin. Píseň oslavuje vzájemnou spolupráci minorit s majoritou.“¹⁴⁵

Respondent ze Sofie říká, že jsou Turci slušní a neví, že by s nimi v okolí Sofie byly problémy. *„Turci jsou workoholici, hodně a těžce pracují. Už od minulosti hlavně na tabákových plantážích, což je velice těžká práce.“¹⁴⁶ Další respondent ze Sofie uvádí, že na jihu Bulharska si turecké ženy zahalují tváře, ale jinde v Bulharsku takové nepotkal. Dále říká, že Turci během svých slavností nechávají volný přístup i ostatním obyvatelům a dělí se s nimi o jídlo a ukazují svůj folklor a kulturu bez problémů.¹⁴⁷*

Respondentka Galina Dimova, která je Bulharka a pracuje s Turky říká, že jsou lidé plní předsudků ohledně druhé etnické skupiny a nelíbí se jim, že ona je mezi oběma skupinami. *„Když jsem řekla mamce, že budu pracovat s Turky, zděsila se. Každý den mi volá, jestli jsem v pořádku. Bojí se o mě a nechápe, že jsou Turci úplně normální lidé. Prarodiče a tihle lidé to mají v sobě pořádk, že Turci v minulosti napadli Bulhary a ubližovali jim. Nechápu to. Jsem pro ně divná, že pracuji s těmito lidmi. protože si všichni myslí, že jsou Turci nebezpeční a chtějí mě zabít.“* Docela to chápe u starší generace, protože ti to mají v sobě zažitě, ale stejně se jí to nelíbí. I přesto Galina říká, že zná Bulhary a Bulharky, kteří s Turky vychází. Většinou však nejsou z regionu Kardzhali.¹⁴⁸

¹⁴⁴ Respondentka ze Shumenu, srpen 2016.

¹⁴⁵ Respondentka ze Shumenu, srpen 2016.

¹⁴⁶ Respondent ze Sofie, srpen 2016.

¹⁴⁷ Respondent ze Sofie, leden 2018.

¹⁴⁸ Respondentka Galina, srpen 2016.

7.7.2 Makedonie

Mezi Makedonci a Turky panují poměrně dobré vztahy. V zemi jsou relativně větší potíže s albánskou menšinou než s jakoukoliv jinou. Turci i Makedonci tady spolu pracují, žijí vedle sebe bez větších konfliktů, pouze s menšími „sousedskými“ spory.¹⁴⁹ Několik respondentů se shodlo na tom, že nezáleží na národnosti jednotlivců. Jediným rozdílem mezi Turky a Makedonci je v tom, že Turci vyznávají jiné náboženství, ale jinak žijí stejné životy ve stejné zemi.

Makedonští respondenti v Gostivaru uvedli, že s Turky není žádný problém, že žijí spolu, věnují se zemědělství a nikdo se jich nemusí bát. Respondentka z Gostivaru uvedla: „*Nemáme moc rozdílů, rozumíme si, přátelíme se.*“¹⁵⁰

Makedonci nejvíce tolerují vzájemné smíšené sňatky mezi jednotlivými muslimskými skupinami než s křesťany. „*I přesto, že mají rozdílný původ, vyznávají stejné náboženství a tudíž mají i stejnou kulturu.*“¹⁵¹

Někteří Torbešové se cítí být makedonskými Turky i přesto, že jsou Slované a mluví makedonsky. Proto se hlásí během sčítání obyvatel k Turkům. Zejména k tomu dochází v oblasti Centar Župy, kde se ale k turecké příslušnosti prý hlásí více obyvatel, protože jim z toho plynou určité výhody.¹⁵²

¹⁴⁹ Respondent Bacent, září 2017.

¹⁵⁰ Respondentka z Gostivaru, září 2017.

¹⁵¹ Respondent z Kičeva, září 2017.

¹⁵² Respondentka z Plasnice, září 2017.

8. Shrnutí a závěr

Turci na Balkáně jsou velice zajímavou etnickou skupinou, která má v těchto oblastech téměř pětisetletou tradici. Mezi hlavní prvky, kterými je utvářena jejich etnická identita rozhodně patří jazyk, náboženství a s ním spojené svátky a tradice. Mezi další se řadí i jídlo, oblast, ve které žijí a zaměstnání často zaměřené na zemědělství. Co se týče oblasti a způsobu bydlení, je to jedním z nejdůležitějších faktorů udržování jazyka. Právě díky tomu, že Turci bydlí pospolu, mají tendenci stále užívat turečtinu a udržovat tak tradici.

Co se týče nejzásadnějších historických vlivů na etnicitu Turků, dá se považovat socialismus jako nejdrastičtější období. V obou zemích byla snaha o asimilaci menšinového obyvatelstva. Bylo zakázáno mluvit turecky, navštěvovat mešity i turecké školy, které byly následně zavřeny. Ženy nesměly nosit šátky, které jsou výrazným prvkem jejich identity. V Bulharsku navíc probíhala násilná bulharizace během které byli Turci nuceni měnit svá jména na bulharská. V Jugoslávii byl režim mírnější a menšiny dokonce stále mohly mít své kulturní organizace. Z obou zemí odešlo mnoho lidí do Turecka s vidinou lepších zítřků, ale po pádu režimu se mnozí vrátili zpět. I přesto, že byly během socialismu snahy o to, aby Turci ztratili svou identitu a stali se Bulhary, nedali se. Jména změnili, ale v srdcích a duších stále zůstávali Turky a na svou národnost jsou náležitě hrdí.

V současnosti berou Turci jako významný aspekt to, že mohou mluvit turecky, vyznávat své náboženství, udržovat tradice a konat folklorní festivaly. Mohou se vyjadřovat k politickým záležitostem a nejsou tolik utlačováni jako za minulého režimu. V Makedonii navíc, že mohou mít vyučování v turečtině. Přes všechny tyto možnosti má mnoho Turků pocit, že postupně upadá touha a chuť udržovat a rozvíjet jejich kulturu, zejména u mladých lidí. Několik respondentů zejména v Bulharsku uvedlo, že v zemi jsou stále snahy o asimilaci, jen ne tak silné, jako za socialismu.

Vzhledem k tomu, že téma etnické identity je velice individuální, je těžké ho generalizovat na celou populaci Turků žijících v Bulharsku a v Makedonii. Co se však týče dotazovaných, měli-li si vybrat bulharskou/makedonskou anebo tureckou národnost, volili tureckou. Při bližším zkoumání se však považují za evropské, tedy bulharské potažmo makedonské Turky. I přesto, že ve všech částech obou zemí se všichni Turci silně vymezují proti většinovému obyvatelstvu, mají zároveň různý postoj k dodržování tradic, náboženství i vztahu s většinovým obyvatelstvem. Mezi hlavní prvky, kterými se vymezují

vůči majoritě patří rozhodně náboženství, jazyk, tradice, folklor a obývané území. Makedonští Turci se navíc vymezují i proti albánské menšině, a to snad ještě ve větší míře než proti samotným Makedoncům. Jak v Bulharsku, tak v Makedonii mají Turci pocit diskriminace a nerovného zacházení. V Makedonii zejména proto, že většina Turků žije v zemědělských oblastech, tudíž v zemědělství i pracují a necítí se na tom finančně tak dobře, jako bohatí a podnikaví albánští sousedé anebo Makedonci. V Bulharsku především proto, že stále nemají turečtinu v běžné výuce ve školách a mají pouze dobrovolné hodiny. Ty však nepokryjí takový rozsah učiva, jaký by si představovali, a proto musí mnohdy volit mezi turečtinou a cizím jazykem. Naproti tomu v Makedonii mají i turecké školství na velice dobré úrovni vyučování mohou navštěvovat i v turečtině. Generalizovat však nejde ani co se týče přístupu jednotlivých majorit k turecké menšině. Obecně o Turcích tvrdí, že jsou pracovití a jako odlišné znaky od vlastní skupiny považují jazyk a náboženství. Na severu Bulharska, kde je Turků poměrně méně, k nim mají Bulhaři pozitivní vztah, přátelí se a vymezují sebe i je vůči Romům, se kterými je v těchto oblastech problém. Naopak na jihu Bulharska jsou Turci poměrně separovaní od většiny, žijí tradiční životy na vesnicích a v zemědělství, ženy se zahalují a mezi Turky a Bulhary nepanuje zrovna přívětivá atmosféra. V zemi je obecně poměrně velké povědomí o negativní diskriminaci Turků, co se týče pracovních příležitostí a vzdělávání. V Makedonii sice Turci také žijí odděleně, ale Makedonci s nimi mají dobré vztahy a vymezují je vůči „problémovým“ Albáncům, jako přátelské, milé a pracovité.

9. Seznamy

9.1 Seznam použité literatury

BAČOVÁ, Viera. *Etnická identita a historické zmeny. Výskum obyvateľov vybraných obcí Slovenska*. Bratislava. Slovak Academy Publishing House – Veda, 1996. 200 s. ISBN 80-224-0472-1

BUSCH-ZANTNER, Richard. *Bulharsko*. Praha: Orbis, 1944. 161 s.

CONSTANTIN, Marin. The Ethno-cultural Belongingness of Kalderash, Rudars, Tatars, and Turks in Romania and Bulgaria (1990-2012). *Sociologie Românească* 2014, 4(12), 23.

DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. 4., nezměn. vyd. Praha: Karolinum, 2011. 372 s. ISBN 3978-80-246-1966-8.

EGERESI, Zoltán. *Turkish and Hungarian minorities in the Balkans: A comparative analysis*. Maďarsko. 12.

EMINOV, Ali. *Turkish and other Muslim minorities in Bulgaria*. New York: Routledge, 1997. 200 s. ISBN 0-415-91976-2.

EMINOV, Ali. Turks and Tatars in Bulgaria and the Balkans. *Nationalities Papers*. 2000, 1(28), 164. ISSN 0090-5992.

EVANS, Thammy. *Macedonia*. 5. USA: The Globe Pequot Press, 2015, 383 s. ISBN 978-1-84162-858-5.

GELLNER, Ernest. *Národy a nacionalismus*. Praha: Hříbal, 1993. 158 s. ISBN 80-900-8929-1.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2008. 408 s. ISBN 9788073674854.

HROCH, Miroslav. *Národy nejsou dílem náhody: příčiny a předpoklady utváření moderních evropských národů*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009, 315 s. 45. sv. ISBN 978-80-7419-010-0.

KOKAISL, P. *Etnické minority v Evropě*. Praha: PEF ČZU, 2014. 438 s. ISBN 978-80-213-2524-1.

MACHOVÁ, Barbora. Migrace a etnokulturní procesy jako součást každodennosti bulharského venkova. *AntropoWebzín*, Plzeň, 2010, 3(1), s. 219-223. ISSN 1801-8807.

- MARTÍNEK, Jiří. *Bulharsko*. Praha: Libri, 2009. Stručná historie států. 144 s. ISBN 9788072774227.
- MINAHAN, James. *Miniature empires: a historical dictionary of the newly independent states*. Westport, Conn.: Greenwood Press, 1998. 347 s. ISBN 0-313-30610-9.
- MUTLU, Emel. *Mother tongue education of Turkish minority in Bulgaria*. The Journal of International Social Research. Yildiz, 2010, 3(14), 384 s.
- ORTAKOVSKI, Vladimir. Interethnic Relations and Minorities in the Republic of Macedonia. *Southeast European Politics*. 2001. 2(1). s. 24-45.
- Ottův slovník naučný: Díl 17*. Praha: Argo, 1999. ISBN 80-7203-218-6.
- PETRUSEK, Miloslav a kol. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996. 747 s. ISBN 80-7184-310-5.
- ROSŮLEK, Přemysl. *Makedonie*. Praha: Libri, 2008. Stručná historie států. 130 s. ISBN 978-80-727-7342-8.
- RYCHLÍK, Jan a Miroslav KOUBA. *Dějiny Makedonie*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2003. Dějiny států. 459 s. ISBN 80-7106-642-7.
- SARIEVA, Iona. *Some problems of the Religious History of Bulgaria*. Occasional Papers on Religion in Eastern Europe. 1995, 3(15), 16.
- SULEIMAN, Yasir. *Language and identity in the Middle East and North Africa*. 1. New York: Routledge, 1996. ISBN 978-0-700-70410-1.
- STOJANOVSKI, Strashko a MAROLOV, Dejan. *The Balkan Muslim discourse: Identity among the Muslim of Slavic origin*. New Balkan Politics. 2015. 81 s.
- SVOBODA, Miloslav a Karel DURMAN. *Slovník moderních světových dějin*. Praha: Rudé právo, 1969, 684 s.
- ŠATAVA, Leoš. *Jazyk a identita etnických menšin: možnosti zachování a revitalizace*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). 216 s. ISBN 978-80-86429-83-0.
- TESAŘ, Filip. *Etnické konflikty*. Praha: Portál, 2007. 251 s. ISBN 9788073670979.

9.2 Seznam internetových zdrojů

- CRN VOLK. *The Turks of Bulgaria* [online]. 2012 [cit. 14.2.2018]. Dostupné z: <https://www.theapricity.com/forum/showthread.php?59502-The-Turks-of-Bulgaria>
- INFESTOR. *CC BY-SA 3.0* [online]. 19. 8. 2012 [cit. 14.2.2018]. Dostupné z: <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=20737284>
- National statistical institute, Population and housing census in the Republic of Bulgaria 2011, [online]. [cit. 3.2.2018]. Sofia, 2011. 50 s. Dostupné z: <http://www.nsi.bg/sites/default/files/files/pressreleases/Census2011final.pdf>
- Národní statistický ústav [online]. 2011 [cit.4.3.2018]. Dostupné z: <http://censusresults.nsi.bg/Census/Reports/1/2/R7.aspx>
- NOVÁK, Martin. *Tábor Belene*. [online] Aktuálně.cz, Reuters, 12. 11. 2009 [cit. 24.2.2018]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/tabor-belene-tady-komuniste-hazeli-sve-odpurce-vep/r~i:gallery:12704/>
- PIRONSKA, Rositsa, Svetlina DENOVA, Elitsa MAVRODINOVA, Galina DIMOVA a Deyana ROBERT. Art Horizons: Village of Duzhdovnitsa. *Art Horizons* [online]. [cit. 2018-02-07]. Dostupné z: http://www.krug-bg.org/en/index_en.html
- Skupina světové banky [online]. [cit. 14.2.2018]. Dostupné z: <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL>
- TÉRA, Michal. Islám a balkánští Slované. *Navýchod* [online]. 2008, roč. 8, čís. 4. ISSN 1214-2522. [cit. 24.2.2018]. Dostupné z: <http://www.navychod.cz/articles.php?id=7bb2289c-d3d0-11df-9beb-00304832e85e>
- TIKA: *Turkish Cooperation and Coordination Agency* [online]. Turkey, 2015 [cit. 18.2.2018]. Dostupné z: <http://www.tika.gov.tr/en>
- ZAJÍCOVÁ, Naděžda. *Situace bulharských mohamedánů, Pomáků od dob Osmanské říše do roku 1989* [online]. 2012 [cit. 12.2.2018]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/179037/ff_m/Cela_prace_poprve.txt

9.3 Seznam obrázků

Obrázek 1 Vývoj počtu obyvatel v Bulharsku (1885-2016).....	35
Obrázek 2 Graf s vývojem počtu obyvatelstva v Bulharsku (1885-2016)	36
Obrázek 3 Mapa s rozmístěním tureckého obyvatelstva v Bulharsku	37
Obrázek 4 Graf s vývojem počtu obyvatelstva (1913-2016).....	38
Obrázek 5 Mapa rozmístění obyvatelstva v Makedonii	39

9.4 Seznam tabulek

Tabulka 1 Tabulka respondentů z Bulharska.....	15
Tabulka 2 Tabulka respondentů z Makedonie	16
Tabulka 3 Vývoj počtu obyvatel v Makedonii (1913-2016)	38
Tabulka 4 Rozdíly mezi oficiální turečtinou a makedonskými dialekty turečtiny	45
Tabulka 5 Rozdíly mezi makedonskou a oficiální turečtinou	47
Tabulka 6 Příklady rozdílů mezi makedonskými a tureckými názvy měst	47

9.5 Seznam příloh

Příloha 1 Vesnice Duzhovnica, region Kardzhali. Bulharsko.	62
Příloha 2 Pletené ponožky z festivalu Trdlik, Duzhovnica. Bulharsko.....	62
Příloha 3 Plechový minaret ve vesnici Duzhovnica. Bulharsko.	63
Příloha 4 Turecký majitel obchodu s baklavou v Shumenu. Bulharsko.....	63
Příloha 5 Respondent Nagip Sali, člen org. Namik Efendi, Gorná Banjica. Makedonie. ...	64
Příloha 6 Zásoby cibule v Gorné Banjici. Makedonie.	64
Příloha 7 Základní škola s hořící popelnicí v Plasnici. Makedonie.	65
Příloha 8 Balkánské zátiší mešity a popelářského auta v Plasnici. Makedonie.....	65

10. Přílohy



Příloha 1 Vesnice Duzhovnica, region Kardzhali. Bulharsko.¹⁵³



Příloha 2 Pletené ponožky z festivalu Trdlik, Duzhovnica. Bulharsko.¹⁵⁴

¹⁵³ Vlastní fotografie.

¹⁵⁴ Vlastní fotografie.



Příloha 3 Plechový minaret ve vesnici Duzhovnica. Bulharsko.¹⁵⁵



Příloha 4 Turecký majitel obchodu s baklavou v Shumenu. Bulharsko.¹⁵⁶

¹⁵⁵ Autor: Tereza Aišmannová.

¹⁵⁶ Autor: Tereza Aišmannová.



Příloha 5 Respondent Nagip Sali, člen org. Namik Efendi, Gorná Banjica. Makedonie.¹⁵⁷



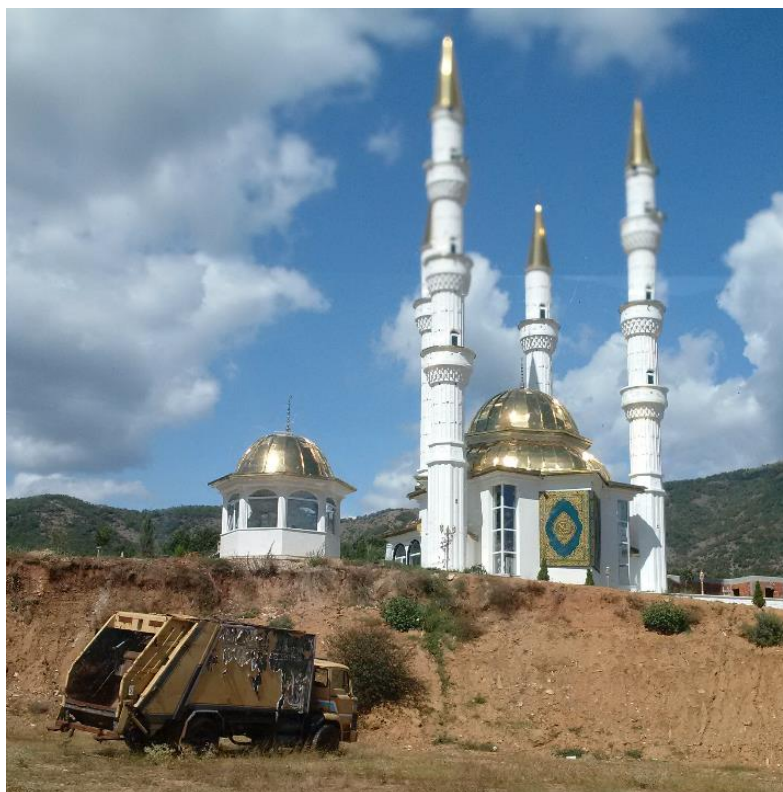
Příloha 6 Zásoby cibule v Gorné Banjici. Makedonie.¹⁵⁸

¹⁵⁷ Autor: Tereza Aišmannová.

¹⁵⁸ Vlastní fotografie.



Příloha 7 Základní škola s hořící popelnicí v Plasnici. Makedonie.¹⁵⁹



Příloha 8 Balkánské zátíší mešity a popelářského auta v Plasnici. Makedonie.¹⁶⁰

¹⁵⁹ Vlastní fotografie.

¹⁶⁰ Vlastní fotografie.